XXI. évfolyam. 1910. 49/1082. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, deczember hó 4.

Krónika.

A Jancsics-rét.

— *decz. 2.*

Most! Ha sohasem, de most igazán és könyező szivvel és véres szemmel volna jó megint huszonöt esztendősnek lenni. Olyan huszonöt esztendős temperamentumu és fiatal fizikumu embernek, akinek nemcsak az epéje képes többé csupán az eldőlésre, hanem az izma, a gyomra, az egész testi mivolta még szentül, közvetetlenül és a legképtelenebb belső felháborodásnak a kifelé is egetverő harsogásával tud ha forradalmat nem is, de legalább zendülést, legalább tüntetést, vagy — hogyan tompitsam le már azt a szót, hogy az ügyész meg ne foghasson érte? — utczai skandalumot csinálni! Mi ez? Hát igaz az ütőérelmeszesedés és bélpangás elmélete? Igaz az, hogy negyven esztendős korában ma már mindenki halott, vagy pedig arrivé? És nincsen már ember, aki huszonöt esztendős korában is már nem az elvont és könnyen megverselhető egyetemes népboldogság nevében dörög a disznófejü nagyur ellen, vagy pedig a Népszinház-utcza és Vig-utcza sarkán épült uj sóházban melegedik és hirdeti az általános választójogot valamelyik kapitalista pénzén?

Igaz az, hogy a negyven esztendő már a meghalásnál rosszabb tehetetlenségnek a fokmérője? Igaz az, hogy Réaumur hazudik és hogy mentül többet mutat a nyolczvanig, annál hidegebbek lesznek a fejek? Igaz az, hogy a megfontolás beteggé halaványitja a tettet? Ti urak, ti urak, ti budapesti ebek, hát nincsen közöttetek egy sem, akinek meghalt már gyermeke? Ti urak, ti urak, ha igaz, hogy van lélek is és a léleknek a kisugárzása is, hát akkor hogyan lehet, hogy olyan irtózatos távolságban van tőletek a Jancsics-rét?

Ti urak, ti urak, ti hires forradalmárok, ti nagyhangu bárdok, hát igaz az, hogy elsikkadt és csupán csak hitvány agitáczió ideológiájává lett az egymás megsegitésünknek a gondolata?

Nem tudok aludni, nem tudok a munkámra, nem tudok a *másra* gondolni, csak arra, hogy most, amikor hónapválasztó éjfelen itt veri a leggyalázatosabb idő, a gyermekgyilkos idő, a két legsötétebb gazember, November és Deczember, hitvány esőszálu ujjával az ablakomat, akkor kint a Jancsics-réten négyszáz ember — közöttük bizonyosan százötven a gyerek, mert a szegénység nagyon szapora — annak a takarékpénztárnak a részvényeit szökkenti fel egypár ezreléknyi dividendával, amelyik háziur a Hétházban. Mert ez az irtózatos pozitivum és minden kisértetnél igazabb valóság: a Jancsics-réten azért halnak meg a gyermekek, azért pusztul oda a nyomoru butor és a még a — de az legalább okkal — elhitványodott erkölcsi érzése is a budapesti rabszolgának, mert a takarékpénztár, mondjuk, $^1/_8$ százalékkal kövérebb dividendát óhajt beleállitani az ezidei mérlegébe. Milyen jól alhatik például Német Ernő doktor, a takarékpénztár ügyésze ma éjjel. Hiszen nemcsak a saját ágya, hanem nagyon sok megüresedett ágy is áll a rendelkezésére. Olyan ágyak, amelyikekben már nincsen meleget kivánó gyerek, csak kilakolhatatlan poloska van.

Ejh, mégis csak jobb az embernek huszonhét esztendővel elesni, akár olyan ostobán is, hogy a teljesen indokolatlan kozákdárda járja át szivét. Ejh, milyen hazugságok ezek a mi régi ugynevezett forradalmaink. És milyen alávalóság megöregedni. Milyen gyalázatos alávalóság tőlem, hogy én, az összeroskadt, maholnap hasznavehetetlenné váló testemmel még élek, amikor a Jancsics-rét ködében, sarában, miazmáiban meghalnak emberek, kiapadnak asszonyi mellek, nem bőgve, hanem halk hörgéssel mulnak el a gyermekek. Halt-e meg már azoknak a takarékpénztári uraknak gyermeke?

Még egyszer, csak még egyszer, csak most lehetnék még egyszer huszonöt esztendős. Még csak egyszer, csak még egyszer lehetne huszonöt esztendő lelki-testi rugalmasságával szólni bele ebbe a dologba. De hajh, milyen bus példázat az Etna hegye. Belülről még mindig forradalmi ábrándok korgatják a gyomrát, de a fejét már megütötte az immár örökkétartó hó sápadt terméketlensége, a lába pedig sós tengeri fürdőt használ a reumája ellen.

... Pedig hiszen csak tizenöt-husz esztendőt kellene visszaálmodnunk. Amikor rendőröket vertünk félholtra azért, mert a Majthényi pisztolyának a golyója átjárta Verhovayt, amikor forradalommá tettük a Hatvani-utczát azért, mert valami Janszky nevü tábornok — ki emlékszik ma már erre a névre? — megkoszoruztatta valami Hentzi nevü tábornoknak a vasemlékét. Sem a párbajtól, sem attól az ügyetlen koszorutól nem lett sem hidegebbje, sem melegebbje Magyarországon senkinek. És mégis megmozdult minden érzés és ha más nem, legalább utczai verekedés és miniszterbuktató skandalum, az volt. És milyen nevetség arra gondolni, hogy megverettük, lefecskendeztettük, becsukattuk magunkat azért, mert német szinészek játszottak Budapesten.

Hitvány utczahősök lehettünk, legalább a mai ifjuság, amelyik részben Galileit, részben Szent Imrét dicsőiti, bizonyosan annak gondol bennünket. Hiszen nem olvastam még idáig, hogy csak egy is kiment volna közülök, hogy fellázitsa az Angyalföldet. Nincsenek ma már Barnaby Rudge-ok, csak megfontoltan kómikus Micawber urak vannak. A hivatalos forradalmat pedig hitbizományul kapták attól a gróftól, aki nekik nem is olyan fekete, mint amilyenre festik azok, akik a Hét-ház lakói számára is ki fogják vivni az általános, titkos választójogot, pedig azoknak sokkal jobban esne a megszokott odujuk még megszokottabb szegényszaga. Ezek? Ezek valószinüen azt fogják tanácsolni a kidobottaknak, hogy aki közülök megunta már a Jancsics-réti nyilt levegőkurát, az menjen el Goldner Adolf doktor czirkveniczai szanatóriumába, ott a tenger vize sós, nem a köny! Szörnyeteg még gondolatnak is, hogy ezek az emberek akarták kisajátitani maguknak Petőfi Sándort.

Jó volna még egyszer ezt a tizenöt esztendőt lerázni valahogyan a nyakamról, Isten látja a lelkemet, hogy nem a szemhatáron már felbukkanó sirdomb miatt, hanem azért, hogy megint fiatalon, nem igy itthon és meddőn dühöngve szólhassak bele a Jancsics-rétnek rettenetességébe. Ejh, jó volna még egyszer huszonöt esztendősnek lenni. Amikor Vázsonyi Vilmos még nem a polgármesternél eszközölt ki, hanem az asztal tetejére ugrott és amikor közöttünk még akkor is legfiatalabb volt az őszhaju Kaas Ivor báró. Jó volna huszonöt esztendősnek lenni...

A két sötét ember, a bucsuzó és az érkező, éjféli néniát kopog esőmuzsikájával az ablakomon. És nekem még jól mer esni, hogy itt a szobában meleg és világos van, mikor tudom, hogy ugyanez az eső veri kint, a budapesti Khodinka-mezőn a vaczogó gyermekeket. És Rockefeller egyetemet alapit, ismeretlen meczénások történeti tragédiákra tüznek ki dijat az Akadémia számára, a főváros pedig egyre-másra adja a telket meg a pénzt templomépitésre... Hejh, hol vagy te elmult huszonöt esztendő?

Paganel.

Orgonaszó.

1.

Ó asszonyok, ti ugy tüntök nekem már,
Mint régi szobrok, antik költemények,
Örök ütemre jár az én szivem már
És gobelinképek csak a remények!
Ó asszonyok, az élet gyorsan eljár,
De örökünk a férfias müvészet
És az elizium kék vize elvár,
Hol feledés él s babéros enyészet
S ahol az asszony és a szerelem már
Nem bántanak, csupán mint messze fények,
Miket csak sejtenek a holt szemek már
És nekem már itt álmom az a lényeg
És nekem már a vágyak kinja nem fáj,
A vágy nekem csak hegedüszó, ének.
Az én szerelmem szőke fellegen száll,
Hol játszanak az angyalok, a fények,
Hol nincsen Anna, senki, semmi nem fáj,

Ó asszonyok, játékok, semmiségek!

2.

E bánatot magammal hurczolom,
Ez ódon podgyász ősi utitársam,
Tartalma: szerelem és unalom
És nem fáradok el az utazásban,
És rohan róna, rét, város, vadon
És jönnek tájak, miket sohse láttam
És emberek, uj kéj, uj borzalom
És minden egy marad a változásban
És podgyászomat el nem dobhatom
És hurczolom gyönyörben és a gyászban.
A szerelem jön és az unalom
És mindenütt egy álmot küld az ágyam
S hiába járnék villámszárnyamon
A messze északon vagy indiákban,
Valaki megvert egy gonosz napon,
Valaki elment, hogy örökre várjam
S hiába vár a cziprus és halom
S az éktelen sötét az éjszakában,
E bánatot magammal hurczolom
Az életen s a végtelen halálban!

Juhász Gyula.

A csöngettyü.

Irta: SZINI GYULA.

A finom, ideges kezü kritikus — valami nőies és még is markáns volt a kezében, amelylyel előkelő napilapok és folyóiratok számára irta a szinházi birálatait — fáradt és unott buzgalommal ült a zsöllyében. Az »Odéon« ebben az időben, két évvel ezelőtt, Páris legunalmasabb szinháza volt és a cabaret-kben viczczeket faragtak róla, hogy mennyire kong az ürességtől estéről-estére.

Gaston alig törődött az előadással. Egy »Jeunesse«; czimü darabot mutattak be, amelyben egy kissé megöregedett Don Juan kétségbeesetten veszi észre, hogy szerelmi sikerei egyszerre megszüntek és hogy ezzel boldog házaséletét is veszedelem fenyegeti, mert az apró kis liaisonok, szerelmi kalandok, amelyek házon kivül felcsiklandozták az otthont, a szerető és gondos feleséget annál kivánatosabbá tették előtte. A házi tüzhely a megpihenés és megtisztulás szentélyét jelentette neki. A felesége is észreveszi, hogy családi boldogságukat felhő boritja és csodálatos éleslátással... egy fiatal leányt fogad a házába, hogy végleg lekösse az otthonához Don Juant, akit forrón és hiven szeret...

Gaston észrevette, hogy lankad a figyelme, az érdeklődése. A darab pikáns és érdekes ötlete is kezdett kátyuba jutni és az unalom, az »Odéon« végzete lett lassanként urrá az egész nézőtéren; még a szinház kissé ósdi czirádái is egy fokkal öregebbeknek, szomoruabbaknak látszottak.

És Gaston elkezdett tünődni rajta, hogy miért lett olyan kövér Paul Ginisty, az »Odéon« kedves és jóságos igazgatója, hogy miért hanyatlott le ez a szép

tradicióju intézet, hogy Augier szobra odakünn a téren miért látszik olyan kopottnak és vedlettnek, és hogy a szinház árkádjai alatt, a hires »galéries de l'Odéon« alatt miért megy oly rosszul a könyvkereskedőknek? Hová lettek a kedves és vidám diákok, a grisette-jeik, a malicziájuk? Hová lett Poirier ur veje és Giboyer fia? Hová lett a régi, intim Páris, a hires Quartier Latin, amelyet Maurice Barrés még eleven szineiben látott diákkorában? Hová lett a gall esprit és a párisi jókedv? Mindez csak frázis lett volna? Vagy pedig ez a rut és tülekedő világ csakugyan megváltozott-e és elvesztette régi erkölcseinek himporát?

A függöny legördült és a közönség, mintha szabadulni akarna a régi, sulyos épülettől, átszökött a szomszédos restaurant-ba, hogy a hosszu felvonásköz alatt kipihenhesse, kibeszélgethesse magát. Gaston is átment a vendéglőbe, ahol külön »sonette de l'entr'acte« jelzi, hogy mikor van vége a felvonásköznek és kezdődik a következő felvonás.

A pinczér egy pohár sört tett gyorsan eléje, de abban a pillanatban egy feketeruhás asszony ült le az asztalához, félrecsapta a fátyolát.

— Gaston! — szólt az asszony és megfogta a kritikus karját. — A férjem meghalt.

Gaston egy bágyadt és sápadt női arczot látott maga előtt. A szemehéja vörös volt; a keskeny orra hegye és czimpája náthásan piros, de ez a sirásra és remegésre mindenkor kész finom orr volt a legszomorubb az egész arczon, amelyet merevségéről a franciák »figure de bois«-nak szoktak nevezni. A »faarczu« nőnek az orra rettentő fájdalmat fejezett ki, ugy hogy már szinte kómikus volt.

Alig tudta benne felismerni Colbertné arczát.

— Maga az, Róza?

A nő sirva fakadt és könyes szemén át olyan pillantást vetett a kritikusra, amely szinte sziven találta.

— Csillapodjék, gyermekem — dédelgette a kritikus. — Annyit már tudok, hogy a férje meghalt. Hozzám, régi barátjához őszinte lehet, madame... gyermekem... ön bizonyára nagy nyomorba jutott most. De ne féljen, amig engem lát... Van egy jó barátom, aki miniszter.

Az asszony még jobban zokogott, akárhogy igyekezett zsebkendőbe rejteni az arczát, a könyeit, a fuldoklását. Az egész vendéglő reájuk figyelt. Gaston gyorsan egy pohár sört állittatott a gyászruhás nő elé, hogy másra terelje a figyelmét, hogy megerősitse. Az asszony megitta a sört és igyekezett összeszedni magát. Egyenesen a Gaston arczába nézett.

— Meghalt a férjem, szegény. Az utolsó pillanatig hiven ápoltam, mert tisztességes asszony vagyok. A szerencsétlen olyan betegségben halt meg, amelyet nem szabad a nevén nevezni. Szerencsémre, már évek óta csak együtt éltünk és nem érintkeztünk egymással. Fájt a szivem, hogyan pusztul el lassanként a szerencsétlen és én még az utolsó csókot is megtagadtam tőle, mert undorodtam. Undorodtam, Gaston. Az egész házasságunk az undor jegyében folyt le...

Gaston elkezdett a helyén feszengeni. A vad, nyers vallomások megdöbbentették és benne is undort keltettek. Elhuzta a székét az asszonyétól.

— Gaston, — szólt Colbertné — el kell önnek mondanom mindent, amit tiz év óta magamban rejtegetek. Elkövetkezett a pillanat, amikor fel kell világositanom önt, aki talán legtöbbet szenvedett ebben a dologban.

Gaston elméjében ugyszólván egy pillanat alatt végigszáguldott minden érzés, ami egykor Colbertnéhoz füzte. Róza sohasem volt szép leány, de megvolt benne az, amit a nőben leginkább becsülünk: a nőiesség, az érzelmek finomsága, a mozdulatok delikátsága, a szem beszédes és mégis tartózkodó őszintesége, egyszóval az az illat, amelyet az igazi nők még hervadtan sem veszitenek el.

Gaston megtalálta benne azt a nőt, akihez nem testi, hanem elpusztithatatlannak tetsző lelki szálak füzhették. És Róza, amint ez már történni szokott, férjhez ment máshoz, akihez nem lelki, hanem testi szálak füzték. Gaston, aki addig olyan hányt-vetett kagyló volt, mint a többi ember, a szerelem betege lett és lázából kivált az a gyöngyszem, amely költővé avatta. Az »Opál« czimü első és utolsó verses könyve volt ez a Kohinoor. Huszonnégy éves volt ekkor és máról-holnapra hiressé lett. Benne látták az uj Petrarcát és a »Rose« egyszerü neve egyideig oly hires volt csaknem, mint a Lauráé.

Két évig viselte a költemények nimbuszát, mint egy szomoru fiatal Isten. De a koszoru mindinkább nyomni kezdte. Nem akart egész életén át Werther lenni, mert a szeme megnyilott és az élet szépségei ellenállhatatlan erővel vonzották. A nimbusza és a szerelme elől valósággal megszökött, először Itáliába, aztán Görögországba és végül Egyiptomba. Egy csöndes, nilusi éjszakán, amikor mintegy hat ezredév hiábavalóságát érezte egy gula tövében, elemi erővel támadt fel benne első szerelme. És mint ahogy a fáráók egyetlen eszmének szentelték rövid földi életüket, ő is elhatározta, hogy minden emberi erejével piramist épit magának, meghóditja, elhóditja örökre magának Rózát. Visszautazott Párisba.

De a régi helyen, a régi emlékek közt kishitüvé lett ujra. Nevetségesnek találta vállalkozását. Két szerető embert, amilyennek Rózát és a férjét elképzelte, nem lehet elválasztani egymástól, gondolta. És viselte tovább immár hiu és üres végzetét, hogy egész életén át szerelmes legyen egy nőbe, aki a másé. Még csak egy kis költemény sem támadt névtelen, alaktalan fájdalmából. Eltemetett magában fiatalon egy költőt, ahogy Sainte-Beuve mondta magamagáról.

Utazásai és az élet meggyőzték az emberi lét haszontalanságáról, de annál jobban vágyott reá. Ez már olyan logika, amely csak látszólag vet bukfenczet. Szerette az életet, bár folyton birálta megnyilvánulásait. De ha valakit nem szeretünk, érdemesnek tartjuk-e birálni? Valami keserüség visszamaradt mindig a lelkében, de e keserüség nélkül mit érne az élet méze?

Csakugyan már alig gondolt Colbertnéra, aki rohamosan, lüktetően ontotta magából a vallomást:

— Tiz éven át pokol volt az életem. Tespedtem egy férj mellett, aki soha meg nem értett. Már rég elpusztitottam volna magamat, ha ifjuságomban a lelkem mélyén nem maradt volna egy — opál. Ez volt a talizmán, amely védett, óvott, megerősitett rettenetes végzetemben. A sorsom a lelánczolt Prometeüszé volt, minden óra, minden percz kivájt valamit belőlem... Csunya lettem, de a szivem még mindig a régi...

Az asszony szünetet tartott és Gastonra nézett. A kritikus életének legkényelmetlenebb helyzetében volt. Nem tudta, mit mondjon. Azt akarja ugyebár, asszonyom, mondani, hogy a lelánczolt női Prometeüszből a felszabadult Prometeüsz lett? Ezt a világért se szerette volna mondani, sőt attól félt, hogy az asszony elkerülhetetlenné teszi majd ezt a feleletet. Roppant kényelmetlenné kezdett lenni reá nézve Prometeüsz és az egész mitológia. Röstelte az igazat megmondani, pedig provokálták reá. És nagy zavarában a papir-

lapra nézett, amely a szemben levő falon hirdette: »Sonette de l'entr'acte«.

Az asszony önkéntelenül követte a tekintetét és csaknem mindent megértett. De még bizott valamiben... valamiben, ami el nem mulik soha.

— Tiz évig — szólt — nem árultam el magam soha egy szóval, egy tekintettel. Pedig irhattam volna önnek. De igy gondolkodtam: Ha megcsalom az uram, ha visszaélek egy férfi bizalmával, megérdemlem-e egy másik férfi bizalmát, különösen ha ez a másik az, akit a legjobban és egyedül szerettem a világon. Egy nőnek rettenetes a helyzete. Nem árulhatja el, amit a szive érez. Várnia kell, mig a másik is megmozdul... És ön visszavonult.

Majd hirtelen, minden átmenet nélkül, azt kérdezte:

— Ugy-e megcsunyultam?

— De hogy mondhat ilyet, Róza?

A kritikus alattomban mindig a csengettyüre nézett, hogy mikor jelzi már a felvonásköz leteltét, mikor vet véget az áldatlanul kinos helyzetnek.

Az asszony egyre kétségbeesettebben nézett maga elé. Látszott, hogy gondolkodik, hogy lázasan szavakat keres, amelyek a helyzethez illenek, amelyek a helyzetet megmentenék. És ő is folyton a csengettyüt nézte, mintha ennek a szaván mulna az élete, a boldogsága. A pillanatok, a perczek rohamosan siettek. Neki pedig ezer mondanivalója volt. Illètve csak egy. De hát ezt az egyet nem mondta-e már meg?

— Gaston, — szólt sietve, csaknem dadogva — tiz évet dobtam oda az életemből, hogy hü maradjak egy emlékemhez. Esztelenség volt? Nem. Nem tudtam másképp cselekedni. És az a másik ember, aki a férjem volt, tiz évig kinlódott mellettem. Undorodtam tőle, megvetettem, nem kellett nekem. Ugy néztem rá, mint egy hibánkra, melyet nem tudunk jóvátenni. Vajjon csakugyan minden késő már? És az elkövetett hibát nem lehet-e soha többé jóvátenni?

Egy kinos percz telt el minden felelet nélkül. És hogy ne legyen olyan kinos a csönd, az asszony esze nélkül folytatta:

— Az a szerencsétlen ember elzüllött mellettem. Nem szerettem és ezt érezte. Annyira nem szerettem, hogy már az első hónapokban is más nőknél kellett vigasztalást keresnie. Engem szeretett és vigasztalhatatlan volt. Az otthonát pokollá varázsoltam szivtelen gyöngédségemmel, szerelemtelen tisztaságommal. Künn az életben pedig csak betegséget és bajt szerzett. Beléje pusztult, de a legfőbb időben. Rettenetes kintól és szenvedéstől szabadult meg. Sajnálom, mert derék ember volt és ezt a sorsot nem érdemelte meg. De én vagyok-e egészen az oka?

Gaston valami olyasfélét érzett, mintha csakugyan büntárs lenne és valósággal sóvárogva nézett a csengettyüre... Az asszony pedig meg szerette volna állitani a világ folyását, az idő rohanását, a felvonásköz csengettyüjét.

— Róza — szólt a kritikus, de szavába belevágott a rémes, förtelmes és megváltó csöngetés.

— Róza, várjon meg ezen a helyen a következő felvonásközben.

— Igen! — szólt Róza és mást gondolt.

— Visszajövök! — szólt Gaston és hazudott.

A házasság valódi alapja a kölcsönös meg nem értés.

*

Az olyan ismeretség, amely egy bókkal indul meg, biztosan igaz barátsággá fog fejlődni. Helyesen »startol«.

Toll és tőr.

— *decz. 2.*

A TÖRVÉNYSZÉKI PALOTÁBAN nagy lakomát csaptak az ügyészek. Ujságiró-ölés volt s egy szegény ujságiró nagyon kivánatos falat az ügyészeknek. Szegény Habár Mihály volt az áldozat, akit gyorsan fogházba hurczoltak, nehogy még idejében hozzájuk jusson az igazságügyminiszter halasztó rendelete. Ki kellett végezni gyorsan, hogy a miniszter kegyelme későn érkezzék már. Befejezett ügyet kellett csinálni, hogy ne lehessen többé kireparálni. Igy nézve az ügyet, azt kell hinnünk, hogy az ügyész urak nem is ujságirót, de igazságügyiminisztert akartak trancsirozni. Az igazságügyminiszter koronaügyész volt valamikor s ügyészek sok mindent elnéznek, de nem bocsátják meg, ha közülök való ember ül az igazságügyminiszter székébe. Egy volt ügyész adjon halasztást s nekik respektálniok kelljen egy volt kolléga rendeletét! Ugy látszik, az igazságügyi miniszterekét csak a parlamenti gyorsirók közül szabad ezután kinevezni. Azok imponálnak még. De egy volt koronaügyész?!

—

A MÜVÉSZETNEK MINDIG SZOMORUSÁGOT OKOZ, ha egy-egy főherczeg megjelenik valamelyik képkiállitáson. Pedig ilyen eseménynek ünnepnapszámba kellene menni. De az ünnep elszürkül s a müvészet elszontyolodik attól, hogy az ecset napszámosai, a vászon és festék pazarlói előtérbe tolakodnak ilyen látogatások alkalmával. Kiemelkednek a semmiség és jelentéktelenség homályából s észrevétetik magukat. Amit a jótékony kritika eltakar, arról erőszakosan leránczigálják a leplet. Egy főherczegi pár a müvészetet akarja megismerni s utját elállják azok, akiknek semmi közük a müvészethez. Elállják, hogy beléjük muszáj botlani. Seregestül jönnek, sorfalat állnak s másnap az országnak csodálkozva kell kérdezni: Hát ilyen nevü müvészeink is vannak? Mert ezek az urak ügyesek. Van rá gondjuk, hogy a müvészeti rovatban lásson napvilágot, ami a főherczegi balesetek rovatába tartozik. A hir azt ujságolja, hogy a főherczeg megszólitással tüntette ki Pemzli Jánost, holott azt kellene hirül adni, hogy a főherczeg belebotlott egy utjában álló akadályba, melyről csak később tudódott ki, hogy az nem más, mint Pemzli János. Azonban nem is ez a legnagyobb szomorusága a müvészetnek. Ennél jóval elviselhetetlenebb, hogy a Pemzli Jánosok ugy állanak sorfalat, hogy jól táplált testükkel eltakarják a főherczeg elől a müvészet igazi alkotásait. Igy eshetik meg, hogy a Pemzli Jánosok miatt nem láthatják meg Szinyei-Merse Pált, Ferenczy Károlyt, Csók Istvánt, Egry Józsefet. Aki ezeket látni szeretné, annak a Pemzli Jánosokon kell magát keresztültörni. Nagy munka ez, s mi őszinte bámulattal adózunk *Elek* Pálnak, aki nem sajnálta a munkát s a kordonon keresztültörte magát Szinyei-Merse Pálig, s a festményét huszezer koronáért meg is vásárolta. Mindennek akad tehát vigasza s a müvészet szomorusságának ez az esemény hozott gyógyitó balzsamot.

—

A HUSDRÁGASÁG ANKÉTJE befejeződött. A tanácskozáson az agráriusok vitték a szót, tehát semmivel se lettünk okosabbak. Mindössze azt tudtuk meg, hogy az agráriusok hármas kőfallal vették körül magukat. Három kőfal védi őket a husbehozatal ellen s a husinségben szenvedő ország még az első falat se tudta lerombolni. Az első kőfal a kereskedelmi szerződés, a második a keleti marhavész veszedelme, a harmadik a titkos egyezmény. S az agráriusok nemcsak a falakat védik, de most még azt is követelik,

hogy az állam anyagi támogatással segitse elő a marhatenyésztést. Tehát még rá is fizessünk a husdrágaságra. Pénzzel hizlaljuk az urakat, hogy kegyeskedjenek marhákat nevelni. Ez volt az ankét veleje. Ha tájékozatlan ember végighallgatta volna a tanácskozást, csodálkozva kellett volna kérdeznie: Hogyan, hát Magyarországon olyan olcsó a hus, hogy a megdrágitás dolgában kell tanácskozni? Mert ez az ankét valóban olyan volt, mintha nem a hus árának leszállitásán, de fölemelésén tanácskoztak volna. Azt nem tudtuk meg, hogy a hust hogyan lehetne olcsóbbá tenni, de megtudtuk, hogy hogyan lehetne megdrágitani. Tessék még külön prémiumokat adni az agráriusoknak. Ők mondják ezt, s ha ők nem röstellik kimondani, a magyar kormány se szégyelje teljesiteni. Hadd lássuk, mennyit bir az agrár gyomor és agrár önérzet.

—

A SPANYOLT ÉS ADY ENDRÉT ugy szeretjük, ha büszke és önérzetes. Ezek a kvalitások teljes szépségükben és szeretetreméltóságukban nyilvánulnak meg abban az előszóban, melyet az illusztris szerző irt »Igy is történhetik« czimü könyvéhez. Ime, az előszó:

»Kisded históriák véletlen találkahelye ez a könyv, melyet most már kezdek nagyon az enyémnek s féltenivalóan *Ady-könyv*-nek tartani. Csaknem háromszáz ujság-novellácskám csomójából huzogattam ki és össze, találomra és mutatóba. Néha nemcsak durva muszájból, vagy szükséges pénzért történt ugyanis meg, hogy a verseim elégedetlenkedtek, kikivánkoztak a lira fegyházából s távoli mezőket akartak látni a mások szemein át, vagy legalább is ebben a hitben. Azután egy kis hetvenkedés is bántott: megmutatni, hogy ilyeneket is tudok, ha akarok. Igy együtt azonban csak azt látom, hogy szerencsésen kapkodtam össze a sokból egy könyvrevalót. És csak azt érzem, hogy ezuttal másformáju versekkel állok azok elé, akik olvasnak, szeretnek, utálnak vagy megszoktak. Ekkor is igy vált fontossá, enyémmé és szerelmesemmé e könyv, melybe annyi *Ady-dal* temetődött el. Hiszek abban, hogy az igazi zene, az igazi dal onnan száll, ahol már a Halál a birtokos ur. Akik a versiró *Ady*-t becsülik, hallják ki e könyvből a Halál dominiumáról hazabandukoló aratók énekét. Szóval szeretettel nézzék az ilyen *Ady-versek*-et is kissé ködszerü történés-kosztümeikben. Hiszen alapjában semmi sem történik a világon, csak amit érzünk, de — igy is történhetik. Budapest, 1910. október hava. *Ady Endre.*«

Ugy-e bár, büszkeségnek és önérzetnek nagyon is elég, ha az ember egy huszonötsoros előszóban ötször czitálja önmagát. Igen, ugy szeretjük Adyt, ha büszke és önérzetes és Ady ezzel az előszóval rá is szolgált arra, hogy megszeressük. Jó is volt ezt az előszót a könyv elé biggyeszteni. Mert aki nem szereti meg őt a büszkesége és önérzete miatt, a *prózája* miatt bajosan fogja őt megszerethetni.

—

A BELÜGYMINISZTER UR.

(Angol high life.)

A belügyminiszter nagyot nyujtózkodik ágyában és becsengeti az inast. Eddig még egy pofont sem kapott.

— Sir? — kérdi az inas hüvös nyugalommal.

— Öltözködni akarok, uram! — szólt ásitozva a miniszter...

— Igenis, Sir — felelt az inas, közelebb lépve az ágyhoz.

S erre a miniszter védő mozdulatot tett. De nem történt semmi. Az inas felhuzta a kegyelmes ur lábára a harisnyákat, a czipőt, a nadrágot és a gérokkot. Utóbbit nem a lábára huzta, mert ez ellen tiltakozott volna brit komolysága.

— Megyek a parlamentbe — szólt a miniszter.

E pillanatig még senki sem ütötte meg. Lassan haladt le a lépcsőn és számolta a lépéseket...

— Egy, — mondta az első lépcsőn, lassan huzva maga után a lábát — eddig minden szerencsésen ment.

— Kettő, — folytatta a monológot — nagyszerü, már két lépcsőt léptem és még senki sem vert meg...

— Három... hisz ez óriási... Négy. Még most se? Nem baj, majd az utczán!

E monológ után leérkezett az utczára. Vizsga szemmel nézett körül; nem látott senkit.

— Ugy látszik, valami történt a városban — szólt magában. — Ugy látszik, az emberek elvesztették az eszüket.

— Miért gondolja ezt, kegyelmes uram? — kérdezte a titkár, akiről e sorok irója már majdnem megfeledkezett.

— Azért, mert még senki sem rugott meg. Tegnap ilyenkor és tegnapelőtt ilyenkor már egész szépen pofoztak és rugtak engem...

— Nem kell az ördögöt a falra festeni — jegyezte meg a titkár.

Késő volt! Az ördög a falra volt már festve. Mert az egyik mellékutczából hirtelen kiugrott Lady Wineger, a fehér arczu skót örökösnő és kettőt sózott a belügyminiszter kegyelmes arczába. A lord hátrafordult titkára felé, mosolygott, majd igy szólt:

— Miután a lapok ezt meg fogják irni és nem fogják elmulasztani hozzátenni, hogy az inczidens után kinosan mosolyogtam, — nézzen rám.

— Igen, Sir.

— Elég kinosan mosolygok?

— Igen, Sir!

— Köszönöm, Sir!

Ujra elindultak. A rendőrök szalutáltak, a miniszter angol flegmával és az arczán alapos flegmone-vel viszonozta üdvözlésüket.

— Sir, — szólt a titkár — nagy lehetett az a pofon.

— Elég nagy volt, Sir — felelte ő kegyelmessége. — De ön miből következteti, Sir?

— Abból, Sir, hogy nagyon dagadt a Sir pofája.

— Elég dagadt, Sir!

Közeledtek a parlament felé... Egy csomó hölgy közeledett...

— Most, most! — szólt ő exczellencziája. — Most fogok jókat kapni.

— Én is azt hiszem, Sir! — felelte a titkár tisztelettel-jesen.

Jól hitte. Mert a hölgyek: lady Mackenzie, lady Balfife és lady Macabeus, három szőke angyal esernyőjükkel a miniszter felé suhintottak. Ez a hátát tartotta, mire letépték a gérokkot. Szerencse volt hát, hogy az inas nem a lábára huzta a gérokkot, mert ugy a lába lett volna meztelen, nem a háta. De a hölgyek igy is shokingot kiáltottak és szemérmesen elfordultak.

A miniszter véres háttal vonult tovább. A rendőrök szalutáltak.

Maitre Jacques.

Az igazi tökéletesség nem abban rejlik, amije van az embernek, hanem abban, ami ő maga.

*

Nagyon csunya és józan korban a müvészetek kölcsönvesznek — nem az élettől, hanem egymástól.

*

Tanácsot adni mindig bolondság, de jó tanácsot adni — ez egyszerüen fatális.

Politikai szilánkok.

— *decz. 2.*

A bankjavaslat előterjesztésével egyszerre más lett a politikai helyzet. Az ellenzék mohó örömmel csapott le erre az áhitozott falatra (katasztrófának tekintette volna, ha véletlenül *Lukács* László többet bir produkálni, mint amennyiről a javaslat számot ád) s csütörtökön délelőtt a folyosón szinte hallatszott a fogak csattogása.

— Ez a nemzet becsapása! — mondta a többi közt *Kossuth* Ferencz is.

Nem egészen véletlenül történik, hogy emlékeztetjük a nemzet kiérdemesült vezérét most arra, hogy a merényletre, melyet a Khuen-kormány most elkövetett, már 1907-ben ő is hajlandó volt. Nyilt titok, hogy eleinte Kossuth, kétségen kivül igen bölcsen, már elvben hozzájárult a bankszabadalomnak 1917-ig való meghosszabbitásához s csak *Polónyi* Géza és *Justh* Gyula erőszakosan energikus föllépése birta más véleményre. Közben válságossá lett a kérdés s ekkor történt, hogy 1907 májusban egyik miniszter-tanácsban a két függetlenségi miniszter, gróf *Apponyi* Albert és *Günther* Antal *a bankközösség mellett foglalt állást és Kossuth ellen szavazott.*

A koalicziós kormány sok nyomorusága kapcsolódik ehhez a testvérháboruhoz. *Kossuth* először egyedül képviselte a király előtt az önálló bankot és ez diszkreditálta is fölfelé a függetlenségi álláspontot.

— Ugy látom, — jelentette ki a király *Wekerle* Sándor előtt — hogy ez *nem annyira a függetlenségi párt megállapodása, mint Kossuth hiusági dolga.* Hiszen a két függetlenségi miniszter, amint ezt ön nekem referálta, nem volt vele egy véleményen.

Ezután jött létre 1907 október hónapjában a kiegyezés, amelyből kikapcsolták a bankszabadalom meghosszabbitását. S ekkor irták alá az *első titkos szerződést* is, amelynek hire már kikerült az elzárt fiókosládákból. Ezt a koalicziós kormány még *Beck* osztrák miniszterelnökkel kötötte s azok a megállapodások kerültek benne jegyzőkönyvbe, melyek a bankközösség megállapitására vonatkoztak.

De — és ez eddig *ismeretlen adat* — ugyancsak a koalicziós kabinetnek *Bienerth* miniszterelnökkel *is van titkos megállapodása.* Ebben nemcsak a készfizetésekre vonatkozó diszkrét megegyezés pontjait rótták papirra, hanem elintézték a kiegyezés több más fontos és nevezetes kérdését is. Mert a mostani bankjavaslat ágyát *jóformán egészen a Wekerle-kormány vetette meg.* Ez nem leleplezés és nem szemrehányás, mert nem is birták volna másképpen megcsinálni. De ha igy történt, honnan most a mélységes hazafiui elborongás és nemesen tüzelő felháborodás? A kormány ezzel szemben nem is cselekedhetik majd másképpen, mint előszedi szekrényeiből a titkos szerződést és bebizonyitja, hogy azok, akik most hazaárulónak nevezik, annál az eredménynél is kevesebbel beérték volna, amit kinos veritékezés árán neki sikerült meghoznia.

*

Az indemnitás vitája azzal, hogy a kormány most nyujtotta be a bankjavaslatokat, terjedelemben lényegesen nőhet ugyan, de jelentősége alig fog emelkedni. *Széll* Kálmán beszéde körülbelül megvonja a határt, amelyen tul nem repülnek a parlament sasai és verebei.

Még a horvát beszéd sem veszedelmes. A nemzetiségi párt, amely az utolsó horvát obstrukcziót titkon élesztette, jóformán kiveszett a házból s az a néhány ember, aki még itt lézeng közülök, tudja, hogy bölcs dolog, ha békén marad. *Khuen* gróf tisztában van a nemzetiségi kérdéssel. Mikor először jelentették neki kormányrajutása után, hogy a nemzetiségiek részt kérnek a kormányzásból, meglepett örömmel kiáltott fel:

— *Hála Istennek, hogy részt kérnek!* Igy velünk dolgoznak, ha elzárjuk őket magunktól, ellenünk fordulnak.

S ő érezte meg, mikor legalkalmasabb az idő a románokkal való béketárgyalások meginditására. Ismeretes, hogy a passzivitásra szoritott románok között az ügyvéd-agitátorok verődtek vezetőszerepre s lassanként elnyomták a román főpapok befolyását és tekintélyét. A román nemzetiségi párt bukása élénk összefüggésben van a főpapok kijózanodásával. Most ők veszik ujra kezükbe népük vezetését s természetes, hogy nem a hatalommal szemben kivánnak érvényesülni.

Khuen örömmel kiván nekik ebben a törekvésükben segitő kezet nyujtani.

— Kell hogy a *keretek tolódjanak* — mondta a minap. — Ezért is vagyok az *általános választói jog* hive. Ha ennek révén a nemzetiségek itt megtalálják existencziájuk alapját, nem fogják másutt keresni. A tót megtanul angolul, mert Amerikában kenyeret kap s látja, hogy az idegen nép nyelvének tudása bő kamatokat hoz neki. *Ha látja, hogy Magyarországon is boldogulhat, meg fog tanulni magyarul.* Nem az iskola magyarosit igazán, hanem — az érdek.

Tudatos magyar politikát akar csinálni a volt horvát bán Magyarországon. Félő, hogy nem értik meg a törekvéseit. Sem azok, akik számára, sem azok, akikkel dolgozni akar...

*

Januárban Budapestre jön a király s egész sor udvari ünnepséget terveznek itt tartózkodása alatt. Az arisztokrácia s a politikai élet kitünőségei is megnyitják termeiket s a budavári miniszterelnöki palotában ujra találkozik az a társaság, amely *Héderváry* gróf nagy bécsi estélyén töltött néhány vidám órát. Erről a mulatságról ma is beszélnek jókedvü részleteket azok, akik résztvehettek benne.

Itt történt, hogy az egyik osztrák miniszter megkérdezte *Szüllő* Géza képviselőtől, hogy tud-e a király magyarul?

— Eléggé tud — volt az elmés válasz. — Mindent azonban nem ért meg. És igy helyes is, mert a felség itt is ragaszkodik a szigoru dualizmushoz, amelynek egyik föltétele, hogy *mindent nem kell megérteni.*

Az estén nagy szenzácziót okozott az osztrák miniszterelnök, *Bienerth* báró felesége, aki ragyogó sárga selyem toalettben jelent meg. Sorra kérdezte a magyar urakat:

— Melyik a Kossuth? Igen szeretnék megismerkedni vele!

Végre az egyik függetlenségi képviselő mutatta meg a szép kegyelmes asszonynak az érdekes magyar veteránt.

— Hiszen ennek az urnak Lipót-rend csüng a nyakában. — mondta csodálkozva az osztrák miniszterelnök felesége!

— Éppen azért ismerni meg messziről, hogy az Kossuth — felelte ártatlan tekintettel az udvarias negyvennyolczas.

Kossuthról egyébként bőven beszéltek Bécsben. Az utolsó udvari ebéden odaült Khuen miniszterelnök mellé.

— Talán nem egész bölcs dolog, — mondta évődve — ha itt ülök. Még azt hiszik, hogy én is miniszter vagyok.

— Hát olyan nagyon sajnálnád, — válaszolta hasonló hangon Khuen — ha ezt hinnék?

Kossuth erre nem felelt. De furcsán érezte magát, amikor néhány nappal később Khuen estélyén összekerült ismét a két miniszterelnökkel s meglepetten hallotta, menynyire vig kedvvel beszélnek ezek nehéz kérdésekről is.

— Pedig — mondta neki Khuen — nekünk van igazunk, hidd el, *nem az a komoly államférfiu, aki minden szituácziót tragikusan néz.* Én tisztában vagyok azzal, mit akarok. Csak egy programmom van: a dualizmust fenn kell tartani s Magyarországnak Ausztriával egyenrangu tényezőnek kell lennie. Az étappe-okkal nem törödöm különösen...

Ez brutális nyiltsággal magyarra forditva annyit jelent, hogy a konzekvens gyöngeség nem lehet állandó rendszer. Pedig ugy látszott, hogy ki sem lehet többet irtani a magyar közéletből. Kezdte *Széll* Kálmán, amikor az ellenzékkel kormányzott s azóta megmaradt. Khuen azt reméli, hogy nála szakadt félbe ez a folytonosság.

— Sem magamért, sem pártpolitikai czélokból, egyes emberek kedvéért nem dolgozom, hanem az ország érdekét akarom szolgálni. Ugy, ahogy én azt jónak látom. És ebben a tudatban semmiféle más befolyásnak nem is lehet rám ereje — szokta mondani bizalmas embereinek. — Nincs okom gyöngének lennem....

Apró és nagy kérdésben, mielőtt határoz, mindig erre a mottójára gondol. Ez volt az alapja annak a szerencsés választásának is, hogy minden személyi versengést és tülekedést fumigálva, a kultuszminiszterium politikai államtitkárjává *Balogh* Jenő professzort neveztette ki. Csak a közérdekre tekintett, amikor a sok politikus-jelölt közül azt a kiváló tudóst választotta, aki — nem is politikus.

—en.

Az isten.

Sötét szeme kiáll kis homlokából,
Mely ránczos és oly szürke, mint az ón.
Merev, csuf arczczal alkonyatba bámul,
Hol bárkaraj suhan a kék folyón.

Márványterem; az oszlopokra árny hull,
Hüs, tompa szinek csöndje elhalón
S kék szemgolyója sejtelmessé tágul
S ugy izzik, mint egy égő lampion.

De néha mély, tömjénes csöndjét unja,
Szomoru trónját, mely fakó s poros rég
S az éjtszakát, mely lángol és fehér...

Nagy villogó berill szemét behunyja
És sima mellén, mintha álmodoznék,
Otrombán siklik végig a tenyér...

Turóczi József.

A testőr és a szinésznő.

Egyike a legnehezebb »magyar irodalmi feladványoknak« — erre, kedves jó szerkesztő uram, amaz időből emlékezem, amikor *A Hét* helyettes szerkesztője voltam — arczképhez, czimképhez ugynevezett szöveget irni. Hát már ezen a ponton elkezdett fájni a fejem, amikor megtisztelő felszólitását kaptam. Mikor aztán elkezdtem gondolkozni azon, hogy nekem a Varsányi Irén és Csortos Gyula arczképéhez kell »szöveget« irnom abbeli minőségemben, hogy én irtam azt a darabot, amelyből az ő most közölt képük való, erőt vett rajtam az a bizonyos, végső kétségbeesés, ami akkor csap le az emberre, amikor teljes bizonyossággal érzi, hogy nem született tapintatos embernek. Mit csináljak? Irjam ki valami szép uj formában, amit már annyiszor olvastunk, hogy Varsányi Irén ma a legklasszikusabban tehetséges és a legrokonszenvesebb, legszerencsésebb kompozicziójú szinésznői talentum a hazában? Ime, ezennel ki is irtam. Csortos Gyulát fedezzem föl ujra és irjam ki róla, hogy fiatal, tehetséges, minden sikerre megérett abszolut ösztönü szinész, akiről messzire ordit, hogy a jövőben annyi sikere lesz, amennyit ő akar? Ime, ezt is kiirtam. Fizessem itt meg utólag türelmes ólombetüvel ennek a két komoly és derék embernek, hogy a darabom kéziratába forró, eleven lelket fujtak és igazán csak nyugati szinházaknál szokásos önkinzó szorgalommal és müvészi gonddal játszották el ezt a két igen nehéz szerepet? Hála neked, jó régi kérdező szónoki forma, ime, ez is le van ezennel nyomtatva róluk.

És most, hogy ügygyel-bajjal átestem ezen a nehéz bevezetésen, hadd jegyzek ide mindenikről egy-egy egészen apró dolgot, amivel csak igen jó szinészeket lehet jellemezni.

Az egyik próbán mellettem ült Faludi Miklós, a szinház egyik direktora. Fenn, a félhomályos szinpadon játszottak a szinészek. Egyszerre csak Csortos a szerepe szerint kérdez valamit Varsányi Irántól, valami izgatottat. Varsányi Irén felállt ültéből, ránéz és nem felel neki. Faludi Miklós oldalba bök, boldogan az élvezettől. Azt mondja:

— Hallod, milyen szépen nem-felel?

A másik jellemzést kontrolálhatják *A Hét* olvasói. Nézzék meg még egyszer ezt a czimképet. Csortosból semmi nem látszik rajta. Egy nagy fehér köpeny és egy bivalyszőrforgó, ez az egész Csortos a képen. És mégis... látják, milyen szépen nem-látszik?

Ahogy egy hallgatásba egy jó szinésznő el tud rejteni öt másodperczen belül tiz évre elegendő beszédet, ugy egy mozdulatlanságba egy jó szinész el tudja rejteni egy férfiélet tiz esztendejének minden mozdulatát, a szerelmes öleléstől kezdve a kétségbeesett térdreborulásig. Jól hallgatni és szépen mozogni — ősidők óta nagy női tulajdonság. Jól beszélni és szépen megállani — ezerévek óta férfidicsőség. A Varsányi Irén igazi és minden müvészi gondon át klasszikussá tisztult

nőiességet és a Csortos Gyula minden fiatalságtól égő nobilisan heves férfiasságát jellemzi ez a két egyszerü kis viccz. És ha lefosztjuk a rendes szinészdicséretekről a megtanulható tulajdonságokat: az izlést, az ügyességet, a beszédtechnikát, az alakitóképességet, az ugynevezett közvetlenséget meg a többit, a legszigorubb megitélés számára nem marad más eldöntendő dolog egy szinészszel szemben, mint hogy nőnek nő-e, férfinak férfi-e a szinpadon. És miután a szinésznéző emberiségre nézve, amióta csak szinház van a világon, alapjában véve más soha nem is volt fontos, mint csak ez, legyen szabad illő szerénységgel megállapitanom, bizonyos és ugynevezett természettudományos mellékzamattal, hogy a szinészetben ez a kérdés egyszersmind a tehetség kérdése is. És ezen a ponton érkeztem el ahhoz, ami *erat demonstrandum*: hogy ebben a két ujságiró-izü kis anekdotában tulajdonképpen az isteni adomány teljességének himnuszát énekeltem el az én két jó szinészemnek a tiszteletére.

Molnár Ferencz.

A varázsital.

Irta: R. H. BARTSCH. (3)

Cagliostro persze már jó eleve gondoskodott védő tanukról. Többen is vallották, még pedig eskü alatt, hogy a gyémántok valami savban pusztultak el; Fortunát, aki szabadlábon maradt és akinek a törvény embereit, miközben nagybátyjának szobáit lepecsételték, kalauzolnia kellett, a szélhámos laboratóriumában valami fluoreszkáló esszenczia láttán rémes jajgatásra fakadt s pazarul ontotta krokodilkönyeit.

— Óh uraim, uraim, — siránkozott — mekkora kincset pusztitottak itt el! Ez a folyadék, ime, gyémántoldat, amely egyetlen, óriási gyémánttá jegeczesedett volna. Nagybátyám minden éjjel hét órát töltött itt el emberfölötti fáradozásban, hogy delejes ráhatással czélja szerint valóvá változtassa ezt az esszenciát és egyszerre csak itt teremnek önök és megakasztják a jegeczesitő folyamatot. Két nap multán ez a tinktura értéktelenné válik, mert a benne feloldott gyémántok akkorig már végképp elpárologtak, — esküszöm!

A megrémült tisztviselők jegyzőkönyvbe foglalták e közlést. Hiszen éppen ezeket a gyémántokat keresték ők Cagliostro lakásán.

Sürgős felterjesztés ment a királyhoz, de mig az irat körülményes utját megjárta és ő felsége Cagliostrót szabadon bocsáttatta, hogy az oldatból amaz egyetlen óriási gyémántot kijegeczesitse, már késő volt.

A tinktura valóban értéktelennek bizonyult. Ezt még az akadémia is megerősitette. Buffon ur, Lavoisier ur csak vonogatták a vállukat, az analizis kétségbevonhatatlanul kideritette, hogy a mesternek igaza van: ebből a folyadékból elpárolgott minden gyémánttartalom.

Hogy Cagliostro urat miért tartóztatták le oly hirtelen?

A fiatal Mignard azzal a jámbor óhajtással járult édesapja elé, hogy kérné meg számára a kis Barrées-contesse kezét.

Az öreg Mignard erre sürgősen mozgósitott minden rendelkezésére álló földi hatalmat: két udvarhölgyet, egy érseket s valami zsidó nagybérlőt Cagliostro ellen. Fiát pedig kitagadással fenyegette meg.

A kis Clarisse ugyanakkor hasonló módon került bajba.

— A fiatal Mignard szeret engem! — jelentette az édesapjának.

— És te, te persze nem szereted! — mondta a gróf ridegen.

— Nagyon meghatott a szenvedése, édesapám, — felelt a grófkisasszony — vakmerő udvariatlanságáért ő valóban keservesen lakolt; most pedig attól retteg, hogy polgárember sohasem nyerheti el egy Barrées-lány kezét...

— Nem, nem, — mondta a gróf idegesen nevetve — valóban, sohasem!

— Sohasem? — szisszent föl elkényeztetett leánykája, akinek kis szivén most ijedség és dacz egyszerre vonaglott keresztül. — De mikor én viszontszeretem őt!

— Ha viszontszereted, gyermekem, hát majd alkalmas férjet keresünk neked — mondta az öreg ur jóakaró hangon.

— Ah! Hogyan? Vajjon ki kényszerithetne máshoz feleségül engem? Engem! Talán ön, édesapám? S ugyan kihez?

— Nos, mit szólnál például Chateauvert marquishoz? Hatvankilencz éves, gazdag, hatalmas és azonfelül felvilágosodott ember, gyöngéd és *méltányos*...

— Vagy ugy? — mondta halkan a leány és fülig pirult. Majd visszanyervén önuralmát igy folytatta: — Az ilyesmi divatját multa már, édes jó apám — mondta kissé gunyos hangon. — Az csak akkor volt szokásos, amikor a természetesség fölséges érzéseit, Rousseau és Diderot urak tanait még nem ismerték az emberek. Bizony, kedves apám uram, — mondta aztán kipirulva — nagyot változott a világ s mondhatom, hogy az efféle galantériákat mélységesen megveti. Az emberek megint csak a szivük szerint házasodnak, apám!

— De hát a logika, gyermekem! Más a szerelem és más a matrimónium! Hol a logikád?

— Ma már az efféle logikának is vége — jelentette ki merészen Clarisse. — Vén emberek játéka az különben is. Az ember a becsületes természet ösztöneire hallgat, kedves apám...

— Clarisse! — vágott közbe a vén nemes. — Viszketni kezd a tenyerem. Áldjad a szerencsédet, hogy vén apád ezuttal még nem hallgat a becsületes természet ösztöneire és azonnal siess a szobádba, amelyből kimozdulnod három napig nem szabad...

Megvolt tehát minden kedvező föltétele annak, hogy e tilalmas szerelem három napi magánosság csöndjében kénye-kedve szerint dulhassa a daczos leányka szivét.

Haragjában a gróf magáévá tette Mignard törekvéseit s kettőjüknek végre mégis csak sikerült az orleansi herczeg és más befolyásos udvari férfiak pártfogását, amelylyel azok Cagliostrót kitüntették, megsemmisiteniök.

Ezek az urak, akik a nyaklánczügyben eddig állhatatosan védték Cagliostrót s megakadályozták elfogatását, most már átengedték őt a király haragjának; a haladópárti és rendkivül felvilágosodott Barrées gróf pedig áhitón áhitozta vissza a boszorkánypörök idejét, hogy Cagliostrót máglyán láthatta volna. Mivelhogy most már ő is hitt abban az átkozott italban.

Hogy annak az italnak mekkora ereje volt, azt valójában csak ama három nap leteltével kezdte sejteni, amelyeken szobafogságra itélt leányát nem látta.

A leány eltünt és a megrőkönyödött apának be kellett érnie azzal a kis levélkével, amely tudatta vele, hogy leánya maga választotta meg a férjeurát.

A contesse bizony megszökött és a fiatal Mignard faképnél hagyta a haditengerészetet. Kis padlásszobában laktak Batignolles környékén. Barrées gróf és Mignard pedig fogcsikorgatva hallgattak, mert hiszen az egyiknek a rangja jó hirét, a másiknak a tudományos tekintélyét kellett féltenie.

Cagliostro levelet küldött fogságából a grófhoz s azzal fenyegette meg, hogy nyilvánosságra juttatja varázsitalának hatását, ha vissza nem kapja szabadságát és biztositékul Barrées kezébe letett gyémántjait.

Óh azok a gyémántok! Barrées a nyaklánczügy földeritésére már éppen kiszolgáltatta volna e köveket nagy diadalmasan s most ime összes ismerőseinek azt kellett hazudnia, hogy Mignard kémiai analizis révén teljesen értéktelen hamisitványoknak minősitette azokat. Mignard örvendve, hogy Cagliostro hirnevén legalább igy ejthet csorbát, Barrées-val versenyt szidta hamisitónak, csalónak a dicső büvészt.

Cagliostro tehát visszakapta keservesen megérdemelt gyémántjait s Barrées azt is megigérte neki, hogy kieszközli szabadulását, ha a varázsló ur mindentudó hatalmánál fogva kifürkészi, hogy az a bolond szerelmespár hol tartózkodik és ha abból a szörnyen illetlen és rendkivül kárhozatos szenvedélyből mind a leányt, mind a fiut valami ellenméreggel ki tudja gyógyitani.

A fiatal Fortunát lángoló féltékenysége nélkül azonban Cagliostro sohasem tudta volna onnan, a fogságból fölfedezni a szerelmeseket. Fortunát két nap multán már megtalálta őket s kis fészkükbe épp akkor toppant be a Cagliostro levelével, amikor ama négy articsókát ették, amin kivül egyéb ebédjük már nem akadt s aminek utolsó falatján is ugy igyekezett osztozkodni mindegyikük, hogy a nagyobbik rész a másiknak jusson. Koldusszegények voltak és egyikük sem tudta, miképp sikerül majd megélniök.

Fortunát ellenmérgül Cagliostro következő szövegü levelét adta át nekik:

»Madame! A varázsital, amelyet ön és Mignard Olivér sorhajóhadnagy ur megittak, részint régi cognacnak, amely bizonyára kissé tüzesen hatott, részint poétikus érzéseket ébresztő rózsaolajnak, részint pedig némi kantharid-szesznek a vegyüléke volt. Ez utóbbi nedüből éppen csak annyit elegyitettem, hogy a Tudományos Akadémia urai a kémiai analizis alkalmával kissé gondolkodóba essenek. Nem hiszem, hogy ennek hatását ön csak legkevésbé is érezte volna. A többi ingredienczia: némi nedve a tiltott gyümölcsnek, valamelyes titkos babona és végül ősi hajlandósága Ádámnak és Évának az efféle ügyek iránt, amely hajlandóság kapva-kap akármilyen alkalmon, hogy szerethessen. Tudom, hogy e kiábrándító közlés után igen tisztelt szüleik az önök észretérését örömmel fogják fogadni s e nem is éppen kellemetlen kis tréfát bizonyára megbocsátják majd az ön szépsége, fiatalsága és tapasztalatlansága áhitatos csodálójának: *Cagliostro grófnak.*«

A fiatal Mignard oly bájos és oly teljesen törvénytelen kis feleségének arczocskáját szégyen és harag pirja öntötte el.

Fölkelt, szinte fölpattant s idegesen gyors, de bájosan kecses meghajlás kiséretében odalibbent Fortunát közelébe.

— Helyes! — mondta nemének teljes ősi büszkesége és fiatalságának heves önérzetessége hangján.— Mondja meg hát Cagliostro és Barrées gróf uraknak, hogy boldogan köszönöm nekik ezt a nagyszerü közlést, amely ime felvilágosit ama gyönyörü szerencsénkről, hogy ezt a mi szerelmünket, ezt a minden nyomorgással is boldogan daczoló szerelmünket mi nem holmi charlatánnak, hanem az isteni természetnek köszönhetjük. Mondja meg hát azoknak az uraknak és Mignard doktor urnak is, hogy immár nem holmi kémiai preparátumoknak, hanem az örök megujhodás két egymást kiegészitő ős elemének érezzük magunkat és most már csak annál is inkább egymáséi maradunk. Ugy-e, Olivér?

— Ugy van — erősitette a fiatal Mignard kissé bágyadt hangon, mert éhes volt nagyon.

— Ugy? — álmélkodott Fortunát s mintha megsejtette volna a fiatal férj csüggedthanguságának okát, szemtelenül kérdezte: — És ugyan miből akarnak megélni majd?

— Nem gondolja, — felelt Clarisse mosolyogva — hogy az énekesnő, aki ama kis tücsökdallal oly nagy és előkelő közönséget tudott lázba ejteni annak idején, nem esik kétségbe jövője miatt? ! Nem gondolja, hogy a Barrées-név is London, Berlin vagy Bécs szinházaiban eléggé jól fog hangzani? Azt hiszi, hogy Primaveri mester, ha megengedem, iskolája hirének dicsőségéül már rég nem kapott volna az alkalmon, hogy nekem fényes szerződést közvetitsen? Óh, a mi jövőnk ne aggaszsza önt! A mi megélhetésünk egészen biztositott dolog! Ugy-e, Olivér?

Mignard meghatottan ümmögött valamit. A szegény lovagias daliát iszonyuan lesujtotta a gondolat, hogy jövőjüket netalán a felesége müvészetének kell majd köszönnie.

Fortunát igen kedvetlenül tért vissza nagybátyjához, akit börtönében Barrées és Mignard közbenjárására szabad volt meglátogatnia.

— Nos, Balsamo bátyám, — mondta — felkötheten magamat. Borzasztó emberek azok! Mi megcsufoljuk őket, becsapjuk őket, cognacot és kantharidszeszt diktálunk beléjük Isten szentséges leheletképpen s mind e csalás, bolonditás oly csodás szerelmet éleszt bennük, oly bátor, oly áldozatrakész és szenvedéseiben is oly édes, oly istenien felséges szerelmet, mintha az ördög trágyadombján mennyei rózsafa nőtt volna.

Cagliostro fogta magát s még egy levelet irt, ezuttal Barrées grófnak:

»Kedves gróf! Hogy az ön leányának nem szabad énekesnővé sülyednie és e botrányt a szó szoros értelmében világgá trilláznia, abban, azt hiszem, mindketten egyetértünk. Az énekesnői pálya ugyan alkalmas volna arra, hogy a kisasszony a fiatal Mignard ur karjaiból mihamarább kibontakozzék, ám ez a pálya csak más karok felé vinné őt s a grófi korona alighanem végképp elkallódnék rajta. Ajánlom, gondoskodjék a szerelmesekről oly bőkezüen, hogy gondtalanságukban egymásra mielőbb ráunhassanak. Elvonultságukból ne zavarja ki őket. Nem is képzeli, gróf ur, hogy az elvonultság mily unalomfejlesztő. Itt Bastille-beli elvonultságomban már elviselhetetlenné fejlődött unalmam, amelytől hogy gróf ur megszabaditson, azt hiszem, Clarisse nemsokára épp oly esdőn fogja kérni önt, amily hálásan önnek azt már eleve is köszöni alázatos szolgája: *Cagliostro*«

— — — — — — — — — — — — —

Tizennégy nap multán Cagliostro gróf az öcscsével Itália felé menekült, a párisi szalónokban pedig Chateauvert és a kis Barrées Clarisse eljegyzésének hirét tárgyalták suttogva és természetesen csakhamar oly unottan is, hogy az érdeklődésnek már arra a kérdésre kellett

átterelődnie: vajjon ki lesz a menyecske legujabb kedvese.

Mignard hadnagy ur ismét a haditengerészet szolgálatába állt s aztán már csak a földkörüli utazásait megszakitó szünetek idején szokta meglátogatni madame de Chateauvert-t, amely látogatások alapján ujra meg ujra meg-megujult az a gyöngéd viszonyuk, amely még a nagy forradalom lezajlása után sem volt divatjamultnak mondható.

(Vége.)

Saison.

Sportokról, a bátorságról, gyávaságról, egyebekről.

— *decz. 2.*

Jól esik a halál szakállát megczibálni — jelenti ki egy régi orosz közmondás. (Vagy olasz, vagy magyar? nem tudom. Uj az aperçue aligha lesz; arra kissé egyszerü és találó. Manap az aforizmák t. i. oly szaporák, mint a tarka kutyák; esténként az ember, kivált ha szinházba megy, bottal fegyverkezzék fel, különben lehuzzák a lábáról.) Tehát: jól esik a halál szakállát megczibálni. Jól esik a kaszásnak azt mondani: »Ime, itt vagyok, nem félek tőled, próbálj elvinni, ha tudsz«. És ahelyett, hogy izmokkal, ágyukkal, orvosságos üvegekkel, vallási meggyőződésekkel harczolnánk ellene, fölfricskázzuk az orrát, az arczába nevetünk és egy marék ősz hajszálat viszünk emlékbe a szakállából.

Ez a sport keresztmetszete. Minden sport alkotóeleme a veszedelem, ez teszi érdekessé, izgalmassá. Az ember egy semmiségért, egy trofeáért, egy rekordért, koczkára teszi a nyakát, lekicsinyli az elmulást, erejében, büszkeségében és diadalában mutatja be az életet. Természetes, hogy valahányszor legyőzünk egy akadályt, az önérzetünk, a hatalmunk, ügyességünk ereje megnövekszik. És ugyanennyivel fölgyarapszik az egész emberiség láthatatlan energiája. Amelyik sportban nincs veszedelem, az már csak üres szórakozás, időtöltés, mint a fotografálás vagy a bélyeggyüjtés.

Más a bátorság kérdése. Mi tulajdonképpen a vitézség? Velünkszületett tulajdonság, vagy az idegek erőssége, avagy pusztán a következményekkel számolni nem tudó ostobaság? Sokan törték rajta a fejüket, még többen a kezüket meg a lábukat. A magam nézete az, hogy a kérdést legjobban egy Whyte-Melville nevü, Laird-tipusu angol sportember oldotta meg és pedig következőképp:

Whyte-Melville évek óta egy viharvert angol lovaskapitányt figyelt meg a falkavadászatokon. Ez az öreg katona oly vadul vágtatott neki a legképtelenebb akadályoknak, mintha Balaclavánál lenne, a halállal jegyzett brigade-nél. Messziről egy-egy ilyen attak igen jól festett, közelről nézve azonban a kép másnak mutatkozott. A kapitánynak vaczogott a foga s az arcza sápadt volt.

— Ön csak nem fél, kapitány? — kérdezte Whyte-Melville.

— Uram, — felelt az öreg — ha ön ugy félne, mint én, régen elfutott volna erről az átkozott vidékről.

Tehát: mi az igazi bátorság? Az, amelyik száz más veszedelmes ellenfelen kivül, még a gyávaság felett is győzni tud. Mert a gyávaság mindenkivel együtt születik, az ember lelkébe bele van ojtva, hogy óvatos, a helyzettel számot vető, az életnek élő legyen. Mindenki megbecsüli a nyakát, mindenki megérti, hogy a husunk nem arra való, hogy golyók szaladjanak bele, avagy hogy időelőtt kerüljön a morgue-ba. Ám, ez amily természetes, épp oly megalázó tudat s érthető, ha ellene opponálni próbálunk. Csak a hiuságunkon nevekedett energiánk képes a serpenyőt valahogy a javunkra billenteni, csak az akaratunk tudja a kicsiségünket koturnusra állitani. Mert a bátorság egy gyönyörü patétikus póz; sem fiziológiai, sem társadalmi szükségessége nincs; a vitézséget helyettünk a szociális rend, jólzáró lakatok, meleg bundák, golyós fegyverek, a rendőrség és a büntetőtörvénykönyv végezik el. A testi épséget száz és száz sáncz határolja el; a gyávaságról sem törvény, sem szokásjog nem intézkedik.

A bátorság ezek szerint dekorativ tényező lenne, egy szép, tarka toll, amelyet mindenki szivesen tüz a kalapja mellé. A sors jóindulatu engedékenysége, hogy a felnőtt embereknek ezt a játékszerét kellemetessé és élénkké iparkodik tenni. A sportok a maguk szines keretével, gyors menetével, pezsgő hangulatával megfogják a lelket és megdobogtatják a szivet. Egy vadásznap, künn a százados erdőben, a természet pleonazmusaiban, egy tavaszi est hatásvadászatában, avagy a falka megett, egy őszi nap szinfoltjai és rembrandti fényhatásai között, bizalmas kandallói emlékké zománczosodik bensőnkben. Az a pillanat, mikor szemben álltunk a felénk terelt vaddisznóval, vagy amikor lovunk elszámitva magát, messziről ugrotta a mély utat s egy hosszu pillanatig a förtelmes bukás vagy a megmenekülés közt lebegtünk: évek mulva is ott rezeg az öntudatunkban, és a véletlen rejtelmeivel övez körül.

Mert bent a falak, a kályhák, iróasztalok közt látszólag biztos minden. Nincs az a szédületes karriér, amelyet ha befutottunk, utólag nem lenne töviről-hegyire megmagyarázható. Viszont, ha napról-napra bukdácsolunk és kinlódunk, abba is bele kell hogy nyugodjunk okait meg kell érteni tudnunk. Az élet skálája nem oly nagy, hogy minden hangjának ne lenne meg a pontos fonetikai magyarázata. Künn azonban az out of door-sportoknál mások az erőviszonyok, mások a hatások inditóokai, titokzatosak a fejlemények. A bobsleigh felfordulhat, a sebzett vaddisznó támad, a ló megcsuszik, az aeroplán lezuhan, az automobil elfarol, a hegyi utakon elég egy rossz lépés, pillanatnyi szédülés, hogy a halál szakálla kihulljon a kezünkből. A nagy Véletlen szemtől-szemben áll velünk és kineveti a logika regisztrátorait, a szorzás és osztás gépezetét, az előrelátás helyrajzi térképét. Idegen és hatal-

mas erőt látunk, amely sziklafallal zárja el a jövőt, amely nem fejthető meg lóugrás szerint és a sors forgandóságát évezredek havának tisztaságában őrizi.

Ha egy lépéssel tovább megyünk, sajátságos tapasztalatra bukkanunk. Vajjon a mindennapi élet tényleg oly pozitiv-e? A bizonytalanság, a kiszámithatatlanság csakugyan az eleven élettől idegen tényező-e? A véletlen felé való gravitálás nem huzódik-e végig gondolkodásunk minden mesgyéjén, a biológiai lét minden árnyalatán? Legyünk őszinték. Bár a földi pályafutást, a társadalmat szilárd és mérnökileg helyes pillérekre iparkodunk fölépiteni, a lélek mélységeibe bocsátkozva, mégis mindig revelációk után szimatolunk. Uj erőket, uj helyzetet várunk, uj kérdéseket vetünk föl és nincs az a tételes tudomány, avagy elvont szellemi akczió, amely befejezettnek lenne tekinthető, akár most evolucziónak, akár pusztán meglepetésnek nevezzük a novumot. Szinházban, társadalomban, politikában, müvészetben nemcsak a primőrök, de az ujdonság ingerei is frissen hatnak érzékeinkre; a váratlan fordulatok, hirtelen kialakulások, az uj utak, uj tehetségek lebilincselnek és magukhoz vonzanak. Krisztus — a befejezett tények, a megállapodás, a mindent megoldás Krisztusa — még nem jött el. Az imprimatur kék czeruzája messze van. Az emberiség nem üli le a maga társadalmilag, filozófiailag kitünően berendezett, okadatolt, a kétszerkettőre alapitott és kényelmes karosszékeit, hanem a távolban kutat, ismeretlen czélokat, ismeretlen megfejtéseket fürkész és boldog, ha hébe-korba a legnagyobb véletlen: a lángelme vet fényt egy-egy uj étappe-ra.

A történelem, amely szemhunyoritás és mosolygás nélkül könyveli el a legnagyobb bölcseségeket és a legkiáltóbb ostobaságokat, azt bizonyitja, hogy e földön a novumnak mindig megvoltak a maguk rajongói. A saint-simonismustól a szkopczi szektáig, az üdv hadseregétől az élve temetkezésig minden csacsiságnak akadtak barátai, mivelői, vértanui. Bár az életet pozitivumnak tekintették, Linné- vagy Cuvier-rendszerbe kényszeritették, természettudományi alapra fektették: a St.-Germainek, Cagliostrók, az alchymisták, a bogumilok, még ugy pedig a Hannibalok, a Caesarok, a Lutherek, Kantok, Copernicusok mindig megtalálták érvényesülésük utjait és lelkesedő hiveik ezreit. Ezer és ezer esetben a váratlan fordulatok mocsarakba, sekélyes vizekbe vittek, csak ritkán jelentett az ujdonság értéket, mégis: a revelációkba vetett, eltitkolt bizalom nem ingott meg.

A biztosság és a véletlen egyformán emberi tényezők. Az egyiket ciczomázzuk, a másikat szégyeljük, bárha sem az előbbire, sem az utóbbira nincsen ok. Akár puszta számtani leczke az élet, akár keleti miszticizmus: megnyilatkozásai, gyümölcsei, friss termékei nem veszitenek értékükből. Orthodoxizmus és fanatizmus végeredményben találkoznak; az egyik a megnyugvás, a társadalmi fölény, a másik a rapszódia; a reménykedés fegyvereivel küzd az emberiség képzelt előrehaladásáért. Nem kell szégyenleni az utóbbit és sporttá devalválni sem szükséges. A sok sweateres, halinacsizmás, breechesses, lodenruhás, zöldkalapos, ruck-sackos és flanellinges dominó bátran leteheti a maskarát: vagyunk még mások is, akik szeretünk a véletlennel, a bizonytalansággal kaczérkodni, akik nem melegszünk fel a kétszerkettőn és nem mindig hiszünk az okszerüségnek: csak éppen nem mindnyájan merjük nyiltan bevallani.

Syrion.

INNEN-ONNAN.

= **Széll Kálmán beszélt.** Nincs pártja s a képviselőház minden padsorán zugó tapssal fogadták minapi nagyszabásu beszédét. Ahol az okosságot, retorikai müvészetet, tudást és elmélyedést pártállás szerint birálják el s ahol a kritika igazságát olyan deczimálmérlegen mérik, amelynek serpenyőjét erősen lehuzza az elfogultság és önző pártérdek, ott az emberek egy órára megfelejtkeztek a pártkötelességről és megfelejtkeztek arról, hogy nekik pártérdekből mindig hamisan kell mérni. Széll Kálmán beszéde széttörte a pártkereteket, s az emberek kénytelenek voltak igazságosak lenni. Tapsoltak, tomboltak s néhány perczen át élvezték a gyönyörüséget, melyet csak a becsületes igazságosztás és a korlátlan véleményszabadság adhat azoknak, akik szeretnének őszinték és igazságosak lenni, azonban ettől a luxustól eltiltja őket a pártfegyelem. Az ilyen események ünnepszámba mennek a képviselőházban. A szürke napok közé becsuszik egy vörösbetüs nap. Ünnep van, mert szónokolnak. Másfelé az ünnepből következik a szónoklás. Ünnep van, tehát kell szónoknak lenni. A képviselőházban megforditva történik: Szónok van, tehát ünnepnek *kell* lenni. S mert az olyan ünnepnapok ritkák, aminőket Széll Kálmán hoz a politikának, érthető, hogy áhitattal fogadták az ünnep szerzőjének minden szavát. Hogy fogják-e követni is? A beszéd sokkal bölcsebb volt, semhogy követői is akadhatnának.

* * *

= **A pesti Mikulás.** Deczember a gyermekek hava, tündérek kikeletje; lenn, a föld kebelén sár, fagy, meddő dermedés; de fönn a hófelhők között rajzanak az álmok, virágzik a képzelet, élnek a csodák. A tovahömpölygő páragomolyban ballag egy furcsa, kedves, vig karaván; óriás sarukban a fehérpelástos Mikulás püspök; nagy bakugrásokkal a fekete krampusz; nyüzsgő rajban az aprószentek és hadonászó seprüvel a félelmes Lucza; angyaltábor közepében, ezüstpávák vontatta kordén a kicsike Jézus; a betlehemesek, a három királyok, virgácsok, fenyőfák, czukorgarmadák és játékhalmok árnyai rajzolódnak a téli égre. De mindezt csak a tanyák, puszták, országutak és sáros falucskák gyerekei látják, — a pesti kisgyerek nem lesi az eget, csak a bolti kirakatokat. Mert Pesten, nem a tündérek tavasza van most, hanem a boltosok aratása. A szegény, küzködő kalmárnépségnek persze hogy kell az a kis pénz, az a haszon, az a versengés és piaczi pompa, amiért kipakolja a gyerekek elé az egész mennyországot. De azért az mégis oly szomoru, hogy azt az égi ajándékot, amit a pesti gyerek Mikulás reggelén a czipőjében lel, — ismeri már a kirakatból, azt is tudja, hány fillér az ára; aztán a karácsonyfáján se talál titkot és csodát, — tudja, hogy mennyiért árulják az asbeszt-hó csomagját, az aranydió százát, az ezüstlánczméterét, a csillagszóró gyertya tuczatját, az angyalhaj kötegét; és kineveti az őszszakállas lárvát, mely a szentestén beköszönt hozzá, hisz három hét

óta lengette előtte a szél minden boltajtó fölött. A nagyváros aszfaltja nem nevel képzelgőket és álomlátókat; a pesti kisgyerek sohasem fogja ismerni azt a mámort, amivel jégvirágos falusi ablakok mögött hallgatóznak pihegő kis szivek a Mikulás fehér szamárkájának lépte dobajára és a Jézuska szánjának csengetyüire...

* * *

= **A vén gulyás.** A miniszterelnök hü cselédjének, a hédervári öreg gulyásnak szép tisztességet szántak az urak, amiért ötven esztendőkig egy gazdát szolgált emberséges, becsületes szivvel. Szokás az minálunk, egy medáliával és száz ezüst koronával megjutalmazni egy alázatos, hü emberéletet, amelynek gyertyája a kapa, kasza, pásztorfütykös és kocsisbak mellett fogyott el lassan. És akkor igen nagy parádé van a tanyán, nagyobb mint az aratóvégzőn vagy bucsukor vagy a szüreti torban. Még a főispán is ott van, czifra hajduk és nagyurak kiséretében; ő maga rakja bele a reszkető öreg cselédmarokba a nemzet borravalóját; még parolázik is vele; az urasága még koczint is vele az áldomási lakomán és aztán olyan lakodalom van ételben-italban, hogy még az utolsó kondásbojtár is fülig lehet tokánynyal, turóslepénynyel; van muzsika, van pántlika, öröm és czifraság de sok. És amikor utban volt a medália és pénz, amikor már az ünnepi kalácsnak meg volt téve a kovász, — a hédervári öreg gulyás megszökött előle! Nem ugy szökött, mint egy szerénykedő főur az ünneplés elől vasuton, idegen tájra, — csak mint egy fáradt, vén cseléd, — szent Mihály lován, ismerős temetőbe! Ötven esztendőkig megállta hiven a helyét, — a fergeteges tarlón, nyáj után ballagtában, — az istállói zugban, hol beteg jószágot, vajudó tehénkét virrasztgatott, ha kellett; örülni tudott a legelőzsenditő csendes esőnek, a jótermett borjucskának, a csordulásig telt fejősajtárnak és a szürduzzasztó viharszéllel, a makranczos süldőbikával és barmainak ártó nyavalyákkal megharczolt bátran, de amikor annak az ideje jött, hogy urakkal parolázzon, medáliával ékeskedjék és pénzadományt köszöngessen, akkor elment felhői nyájak gulyásának a nagy, nagy akolba, ahol oly édes a végtelen álom. És talán igyen számol be az Uristennek az égi kanczelláriában a vén jövevény: »Eljöttem, uram, mert lám, ha igy látnak engemet az arkangyalok és mindenféle idegen szentek, szép ősz hajamról, fehér bajszomról, rózsás fövegemről és ezüstgombos dókámról bizony azt hiszik, ur voltam odalenn, vagy valamiféle magyar patriárka, de hogyha mellemen viseltem már a hiv szolgaság érmét, mindenki tudná, itt a mennyországban is, hogy — csak cseléd voltam...«

* * *

= **A felkonczolt szentek.** Tetszik-e emlékezni páter Zenobiuszra, a keresztesháboru egyik apostolára, akit igazi szentnek hittek el a vonuló hadak és oltalmazó talizmánul szétosztották a róla letépett sarukat, köntöst, aztán akiknek ebből nem jutott, szálankint kitépték szakállát, haját, utoljára pedig az egész eleven papot apró czeklyefoszlányokra szaggatták széjjel, semmi se maradt belőle, még a vérceppjeit felivó homokot is szertekapkodták a hit és rajongás bőszületében. Ez a dicsőség ért most egy öreg bübájos asszonyt, egy vajákos oláh anyókát, igaz, hogy nem elevenen, csak holtan. Egy egész emberéleten át pepecselte egy sereg oláh falucska népét; csodálatos füvei, balzsamai, irjai voltak, csak megillette a fájós szemet, a sebes orczát, a fuldokló torkot és már jól volt minden. Soha rosszat nem tett, csak gyógyitott, csak áldott; mindenki szerette; ha a kékpalástos szőke Madonna járt volna köztük a rusnya kalyibák során, tán még azt se szerették volna annyira, mint ezt a piszkos, vén Afronát. Annyira szerették, hogy mikor meghalt és a ravatali virrasztó asszonyokát álomba ringatta lassan az imádságzugás és borovicskagőz, belopóztak hozzá a babonás némberek sorba és bübájos amuletnek való emléket raboltak tőle, — ruhafoszlányt, hajfürtöt, ameddig abban tartott, azután még az ujjait is izekre vagdosták, hogy széjjeloszszák. Lekoppasztva, ruhátlanul, csonkán maradt ott a megholt anyóka, jó hogy észretértek a virrasztói, különben talán nem maradt volna belőle egy temetnivaló morzsa. Az egész hiéna-románcznak pedig az a tanulsága, hogy mégis csak jobb, ha az emberben nem hisznek olyan nagyon, ha nem szeretik olyan igen nagyon; és hogy jobb boszorkánynak lenni, olyannak, aki menyecskevesztő bájitalokat főz, és másvilági utra való pogácsákat süt, aki fekete macska képében kisért és seprün szaladgál, mert ahhoz holtan sem mer senki se nyulni és legalább nyugodalma vagyon a földben.

* * *

> **A zsaroló.** A zsarolónak a létjogosultságát az az angol példaszó világitja meg, amelyik a the skeleton of everybodies house-ról, a minden házban ott rejtőzködő csontvázról beszél. Mindenkit meg lehet zsarolni, akinek gyöngébb a lelke, semhogy ne szégyenlené, hogy ő is ember és benne is vannak titkolni való hiányosságok. Az emberek szeméremérzése egész pontosan olyan megbizható jövedelemforrás a piszkos pénzből élők számára, mint az emberi szemérmetlenség. A titkos szerelmi tragédiák csakugy jó pénzbugyogások, mint a legnyilvánosabb szerelemnek a komédiái. A zsaroló tehát leginkább nem konkurrense a meretrixnek, hanem éppen a kiforditottja. Már csak azért is, mert az utóbbit a törvény kénytelen-kelletlen eltüri, az előbbit azonban üldözi, amikor csak szert tehet rá. És a bökkenő, sok nagy titkos szerencsétlenségnek és sok nagy nyilvános gyalázatnak a magyarázata az, hogy van a világon eltitkolt szerelem is, nyilvános szerelem is, de mind a két szerelemnek vannak értékesitőjei, biztos pénzre kihasználói. A Vanicsek, a lefülelt zsaroló az eltitkolt szerelmekre, az emberi szeméremre számitott, abból élt, tehát a vége bizonyos volt, — felakasztotta magát a börtönében. Akasztott szerelemkereskedőt azonban csakugy nem látott még sehol senki sem, mint ahogyan zöld lovat és tisztakörmü csizmadiát sem. A tanulság tehát a Vanicsek esetéből az, hogy sokkal megbizhatóbb üzlet az emberek szemérmetlenségére számitani, mint a szemérmességére. Mert a zsaroló néha-néha mégis csak felakasztja magát, de az éjjeli mulatóhely tulajdonosa nemcsak néha-néha, hanem mindig és egészen bizonyosan meggazdagodik.

* * *

= **Halak.** A sok mindenféle éleleminségnek van sok mindenféle doktor Messiása, aki mind elméje szikráiból szeretné kiteremteni Mózes mannáját és Krisztus csodakenyerét az éhes népnek. Kezdték lóhussal, olcsó hallal, vaddal, a házinyultenyésztés kinálgatásával, de a jó magyar ezt mind ugy fogadta, mint becsületes gyomor ellen tervezett orgyilkos merényt, vagy mint azt a bizonyos mesebeli szurrogátumot, aminek egyetlen csalfa cseppje elhiteti az éhes emberrel, hogy ő most már torkig van birkatokánynyal. Oh persze, minden más táján a világnak igen jóizün habzsolnák be a csigagulyást, a lóbeefet, a porhanyós kaninchen-czombot és a vajon piritott, dióval töltött csukát. De a tokányos, sódaras, töltöttkáposztás jó kurucz bendő még a halfélét is csak ugy fogadja be, ha borzuhatag közt fut le a torkán, de a többi huspótléktól már egészen megrőkönyödik. Már most a földmivelési minisztériumban álmot látott valaki a tiszai halászgunyhókról, a nagy téli halászatokról a Balaton jege alatt, a gőzölgő rézkondérokról, amikben szép piros menyecskék habargatták a szép piros paprikás levét, — és arra noszogatja az inséges népet, hogy éleszsze föl ezt a halgazdag régi világot, ne siránkozzék a drága hus után, termeszszen halat, — még tenyészállatot, még segitséget is kap, akinek kedve lesz hozzá. De hiszen ha szegény Magyar-

országnak abból a halból kell majd jóllakni, amit a magyar ugy »termeszt«, attól árnyékká sorvad! Annyit csak megteszen még, hogy elébefesziti a hálót a potyapecsenyének, mit a szökellő patak hulláma feléje sodor, elfogja a vizisellők ezüstös nyáját, nyársrahuzza a prédát, amit neki az Uristen nevelt, hizlalt és kapóra hajtott, mint az oláh csősz a nyulat a grófi puskához. De hogy ő medenczéket, tavakat tisztogasson, csapoljon, hüllőket lessen és vizben pancsoljon, akkor inkább sült tökön és kukoriczakásán él egyik disznóöléstől a másik torig. Nem vizi ember a magyar, inkább malaczpocséta-ember, istállótrágya-ember, és ha azt akarják, hogy a város piaczát is, a maga konyháját is ellássa hallal, olyan halat kell neki kitalálni, amelyik a baromfiudvar sarában is elél, megeszi a szemetes ócsut és szorgalmasan kotlik és költ, mint egy jó bubosjércze.

SZINHÁZ.

Sárga liliom.

(Bemutató a Magyar Szinházban.)

A nép azt tartja, hogy a királyok és a herczegek a legérdekesebb emberek. Beszéltem öreg parasztokkal, akik nem voltak tisztában a saját atyafiságukkal, de keresztnevükről szólitották a királyok ángyait s a kalendáriumból pontosan betanulták a főherczegek születési évét, a menyegzőjük és a haláluk dátumát. Bevallom, hogy engem is roppantul faszczinál egy fontos ember közele. Csak a realizmus téritett el tőle ideig-óráig, amely a kisemberekből csinált kultuszt, — az arisztokrata-kultusz reakciójaképpen — de igazán és végzetesen mégis csak ők érdekeltek, a komplikáltak, akiknek finom kezében a kisemberek sorsfonalai bogozódnak. Mindnyájunkban egy primitiv és kiváncsi paraszt alszik és mind aranykoronákról, trónról, biborpalástról álmodunk. Egy kis vargabetü után igy visszatérünk a régi érdeklődésünkhöz és megtudjuk azt, amit az öreg cselédünk már régóta tudott.

Biró Lajos uj darabjában egy blazirt osztrák-magyar főherczegecskét állit be biztosan, finoman, néhány kemény vonallal. Kétségtelen, hogy a hatást keresi vele, de kétségtelen az is, hogy sok mindenről le kell mondanunk, ha az iróasztalunk légköréből a szinpadra lépünk és egy durvább matériával tömegek lusta fantáziáját akarjuk csigázni. Ez a vidéki történet is univerzális hatásokra számit. Mindaz, amit néhányan ravaszságnak, vagy hatásvadászatnak nevezznek, nem egyéb, mint drámai ötlet, amely a szinpad anyagszerüségének felismeréséből születik s amelyet, ha jobbindulatu vagyok, szinpadi finomságnak is nevezhetek. Nem szabad lemondani semmiről, — hirdeti *Biró* Lajos, a drámairó — még a csillogó honvédattiláról és a czigányzenéről sem. Rajzol tehát az iró minden érzékével egy vidéki kávéházat, amely már önmagában hat, katonaruhás, részeg, verekedő gentryket, egy kitünő vidéki primadonnát, sok-sok pompás mellékalakot, egy kopott és igénytelen miliőt, amelyből egy ragyogó főherczegi alak emelkedik ki, egy romantikus szerelmet, csókkal, pezsgővel, revolverdörrenéssel és házassággal, daloló és züllő fiatalságot, amely a vidéki éjszakában térdig jár a rózsában. Hatni kell mindenáron.

Ezek a tétova szinfoltok körülbelül kifejezik, mit tartok a legértékesebbnek a darabban. A tónusa, a levegője, egy egész müvészre vall. Már a novelláiból tudtuk, hogy *Biró* Lajos ismeri, szereti, látja a vidéket, a magyar kisvárosi életet. Ezzel a darabjával bizonyságát szolgáltatta, hogy érzi is. Az az alkoholista magyar tiszt, aki nem tudja, hogy a lovat becsüli-e többre vagy az asszonyt és pezsgőzés közben egyszerre csak Elődőséről kezd beszélni meg a nagyapjáról, aki ma király lehetne Magyarországon, igazi, mély és magyar perspektivát tár fel, egy pillanatra megállitja a lélekzetünket és felemeli, távlatba helyezi magát a drámát is. Magyar, nagyon magyar *Biró* Lajos. Valami uri van a müvészetében, egy korrekt és biztos vonás, az egyszerüségében és a készségében valami virtus, amely keresztülszáguld árkon-bokron és karddal verekszi ki magának a sujet-i sikerét csak azért is és a bizarr előkelősége, a diszkrétsége, az európai gőgje ellenére is katonás, egy kicsit erőszakos és egy kicsit snájdig.

Szeretem az alakjait. Ezek majdnem mind sikerültek. A drámához kitünő bábokat csinált s a szinészeknek igen jó szerepet irt. A novellahősei is annyira forrnak, toporzékolnak és lihegnek, hogy az ujságok tárczarovatából majdnem a szinpadra ugranak. *Gombaszögi* Frida, *Törzs* Jenő s a kitünő, zseniális Z. *Molnár* egész embereket játszottak. Csak *Pap* birkózott a szerepével kegyetlenül, hősiesen és — bizonyára nem a saját hibájából — eredménytelenül. Ő a darab mozgató rugója, a kinek drámai konfliktust kellene teremtenie, aki felveszi a harczot a »szolgák országá«-val, aki végül mégis megjuhászodik és rajta bizonyul be, hogy ez a dráma csak az első felvonásig dráma, azután megbicsaklik, tétovázik és regény lesz belőle, a harmadik felvonásban pedig egy nagy megalkuvás mindennel, de a közönséggel is. Ennek a forradalmárnak pedig fájó, izgató és igaz a mondanivalója. Mégsem él. Legkevésbé abban a jelenetben, mikor a sebesült főherczeget operálja és forradalmi sémák bugyborékolnak a szájából. Mi azt szerettük volna, ha a végső konkluziót magunk vonhattuk volna le az események logikájából. Akartuk volna látni a magyar életet, amely csupa konczesszióból áll, de egy drámát is, minden konczesszió nélkül, *Biró* Lajosnak összes ragyogó irói kvalitásával. Ez tényleg a megalkuvók, letőrök, görbedők, fél-emberek, fél-hősök országa, de ezt éreztetnie kellett volna a történések fatális szükségességével és nem kimondania, s akkor igazán a miénk lett volna az a tragikus nag, amiért a drámáját megirta, hogy Magyarországon nem voltak, nincsenek, nem lehetnek még tragédiák sem.

A szinpadon azonban . . .

Lehotai.

ZENE.

Debussy.

Lira: a végsőkig kifinomult idegrendszerü poéta némely álomszerü, sejtelmes, finomságában szinte testetlen és mégis érzékien csillogó, fantasztikus és titokzatos lelki kalandjának hangokba öntött memoárja Debussy zenéje. Emlékezés pillanatokra, amelyek finom szépségét a költő oly mélyen és teljesen átélte, kiélvezte és visszaadta az örökkévalóságnak, hogy a kevésbé fejlett idegzetü ember enerváltságot, perverziót, dekadenciát, betegességet emleget, noha nyilvánvaló, hogy egy csodálatosan kifinomodott müvész-idegrendszerrel, született és vérbeli lirikussal áll szemben. Debussy átélt érzéseket, tudatára ébredt impressziónak, amelyek nem elég erősek ahhoz, hogy a normális idegzetü ember öntudatának küszöbét átlépjék, vagy, más szavakkal, az idegrendszer nem eléggé érzékeny ahhoz, hogy jelenlétüket kimutassa. Amit a normális ember fantáziájának minden megfeszitésével sem tudott tudattalanságából az öntudat határai közé varázsolni, a rejtélyes, csak félig ismert, bizonytalan misztikus sejtés gyanánt lappangó érzéseket és benyomásokat Debussy ki is fejezte, zenévé konstruálta. Hogy beszélhessen róluk, egészen uj zenét kellett teremtenie. A többi müvészetek már mind megvivták a maguk harczát

a konstruálás teljes szabadságáért és már csak a zenében jelentettek megdönthetetlennek látszó törvényeket a régen talán indokolt szerkesztési szabályok, amelyek csak bizonyos, igen korlátolt számu formát ismertek és meg nem okolható tilalmakkal zárták el a fejlődés utját. A »Le bateau ivre« jogát a halhatatlanságra már senkinek sem jutott eszébe kétségbevonni, amikor a zeneszerzőtől még mindig számon kérték a nyitott kvinteket és az oktávpárhuzamot és a komponisták szinte természetesnek találták, hogy uj érzéseiket a háromszakaszos dal, a szonáta vagy a rondo formájába, e régi kelyhekbe töltsék. A régi zenetudomány álláspontjával való szakitás elkerülhetetlen szükségessége Debussynél lett aktuálissá. Az ő tulságosan kifinomult érzéseinek kifejezésére nem volt eléggé fejlett a zenei nyelv. Hogy kifejezhesse magát, meg kellett hatványoznia a zenei kifejezés lehetőségeinek számát, a hangok egy uj tündérbirodalmát kellett felfedeznie és meghóditania, uj és érzékeny hárfákat felállitani, amelyeknek hurjait lelkének minden kis megmozdulása is megszólaltatja. Az uj formák kimerithetetlen bősége termett meg, miközben zenéje a kifejeződés utjait kereste. Ez az uj zene a régivel való reláczióban : forradalmat, a régi értékek lerombolását jelenti, noha Debussyből hiányzik minden forradalmi tendenczia. Nem azért teremtette ő az uj zenei értékek példátlanul nagy számát, hogy a fiatal zeneszerzőknek kétszer annyit kelljen tanulniok összhangzattanból és még egy külön könyvet a disszonancziákról, hanem mert ez uj kifejezési mód, pontosabban : technika, az ő megnyilatkozásának egyedüli lehetősége. Ez az uj formanyelv egyetlen kifejezésében sem rokon az eddig ismert zenei formanyelvekkel (kiinduló pontja és a kiépitésében követett elvek is mások), aminthogy a Debussy elképzelhetlenül finom érzéseinek sincsenek rokonai. Hogy megértsük és élvezhessük : előbb meg kell tanulni Debussy lirájának milyenségét, hogy megéreztessem, asszocziácziójukat kell segitségül hivnom. Gondoljanak kérem Verlaine és Rimbaud legszebb verseire és Mallarméra. És jusson eszükbe, amit Mallarmé a »Traité du verbe« czimü értekezésében a szimbolikus poétáról mond. A naturalista iró azon igyekszik, hogy a természethez hiven irja le tárgyát. (Ezt tették a német programmzenészek.) A szimbolikus költő nem a tárgyakat adja, hanem a tárgyak szimbolumait. A szimbolum az a hatás, amelyet a tárgyak a költőre gyakorolnak. A szimbolikus poéta, Mallarmé csakugy, mint Debussy, örökké és tudatosan önmagáról beszél, a dolgokat nem ugy irja, le amint a természetben, hanem ahogy lelkében, lelke különös tükrén jelentkeznek. Fantasztikus, de elképzelhetlen finomsággal megrajzolt képek jelennek meg előttünk. Az eső alatt didergő kert, az első sugár, amely végigsiklik pirkadáskor a tenger felszinén, a kősziklákhoz ütődő hullámok zaja : muzsikára válik. Debussy megérezte és kifejezte e komplikált mozgásokból a ritmust és a melódiát és velünk is megérezteti. Ez mutatja, hogy van más által soha meg nem érzett, ki nem fejezett mondanivalója, uj, eredeti és érdekes és hogy azt el is tudja mondani. Akarat és képesség csodálatos harmóniája. Finomságából is következik, hogy zenéjében nincs meg a monumentális nagyság, a robusztus erő és az a tipikusan germán logika, amely negyven témából tizenhat óráig tartó tetralógiát épit föl. Lirikus poéta, uj, eddig csak sejtéseinkben élő misztikus és fantasztikus érzések, lelki élmények öntudatos kifejezője. Gyönyörü viziók, soha nem látott szinek, hangok és parfümök varázslója. Örökké tette a pillanatot, valósággá változtatta a csak sejtéseinkben élőt, érzékelhetővé az érzékelhetetlent. Az érzések és a zene uj, tündéri országát ismertette meg velünk. Késő unokák lelkét is megrezegteti majd az ősök mámora, ha olvassák egykor, hogy e csodálatos, faunarczu müvész itt járt és ezerkilenczszáztiz deczember ötödikén zongorázott a Vigadóban.

F. Gy.

Bossi. Ezerféle kombináczió lehetőségeit rejti magában az orgona, uj szinek és árnyalatok szinte kimerithetetlen forrása és e lehetőségek széditő utvesztőjében biztosan, bár kissé álmodozó tekintettel jár Bossi. Elvonul fölötte Bach bensőséggel teljes, őszinte, bár kissé szemérmes német lirája, a templom csöndjében, nagy egyedüllétben tett vallomások, melanchóliás, férfias szomoruság, megcsendülnek szerelmes és szenvedélyes olasz népdalok, amelyekből a templomban átszellemült Mária-himnuszok váltak és félelmetes, izgató nagyszerüségével rohan befejezése felé egy fuga, a szólamok örökös és isteni küzdelme : mintha embertestek ölelkező birkózása lenne. Bossit, az orgona intimus szépségeinek, a halk és csöndes finomságoknak rajongó szerelmesét pedig elfogja az alkotás mámora és ir. Szegényes, szintelen és banális lirát, halvány és elmosódó visszfényét nagy orgonista-ősök kinyilatkoztatásainak, amelyektől egész erejével, bár eredménytelenül, szabadulni akar. Belső zenéje nem jön ki, a kifejezésben tökéletlen, nem tudja kivetiteni a lelkében lejátszódó apró lirai drámákat, érző és kifejező mechanizmusa között nincs meg a kellő kontaktus és ami a kottapapirra kerül : néhány semmitmondó akkord és hatásos regiszterek megszólaltatására adott utasitás. Egész érzés-energiáját a nagyszerü alkotások kifejezésére forditotta és a velük való lelki egyesülésben elfáradva, elfelejti a saját nyelvét. Saját magát csak a mások müvein keresztül tudja adni és ha maga szólal meg, nem mond mást, mint néhány hangulatos és irodalmi czimet.

Müvészet.

Az ellenszalon.

A Müvészház kiállitása demonstráczió. Visszautasitottak tiltakoznak benne a Mücsarnok zsürijének itélkezése ellen és olyanok, akik a téli tárlaton még csak nem is jelentkeztek, szolidaritást vállalnak benne a tiltakozókkal. Bántódottak és reménytelenek kerültek együvé. Modernek és neomodernek. Olyanok, akik sokat is tudnak és olyanok, akik még keveset sem tudnak. A tiltakozás jobban sikerült, mint a szolidaritás hirdetése : a visszautasitottak érthetőbben demonstrálják a maguk haragjának igazát, mint a hozzájuk szegődöttek a maguk lelkesedéséét. Nekik csak azt kellett bizonyitaniok, hogy legalább is annyit tudnak, mint azok, akiket a Mücsarnok téli tárlata szivesen látott, mig a neomoderneknek azt kell bizonyitaniok, hogy sokat tudnak. Ez a bizonyitás nehezebb, mint amaz, s ezért amaz könnyebben is sikerülhetett.

A visszautasitott képek közt *Ferenczy* Valér és *Basch* Andor négy-négy képe, gróf *Zichy* István festménye, *Raáb* Ervin arczképe olyan, amelylyel nagy igazságtalanság történt. De a többi visszautasitott kép legtöbbjét is bátran befogadhatták volna a téli tárlatba. Ferenczy Valér uj dalba fogott, bizonytalan dalba. Impresszionisztikusabb lett és a foltot erősebben különbözteti. A félmult francziák hatottak reája. Basch Andor üde, képei csupa szinérték-finomság. Jó Monier-hatás és jó Fényes-iskola egyesült bennük. És sok technikai tudás és hangulatos képlátás. Gróf *Zichy* István ezuttal nem japánoskodik. Összefoglaló vonalak és foltok hatásával próbálkozik meg. Inkább vetit, mint formál. *Hermann* Lipót rajzát bizonyára erkölcsös prüszkölők utasitották vissza. Amiért vakmerőn vigyorog a szemforgatók közé. Ez a visszautasitott rajz még finoman artisztikus is.

A kiállitásban az uj jelentkezők többen vannak. A visszautasitottak a szólisták, ők a kar. És együtt éneklik a vértanuk dalát. Van köztük mosolygó vértanu is. Olyan, akiben nem keserüség, hanem felsőséges derü szólal meg. *Mikola* András szines, erős formáju csendélete ilyen derüs jelentkezés.

És *Halvany* Ferencz husos, naturalisztikus női arczképe is. Sok tudás és sok nemtörődömség kergetődzik benne. *Csáktornyai* Zoltán két impresszionisztikus tájképe a fiatal müvész erős haladásáról tanuskodik. Arról is, hogy ösztönét megértés finomitja és megalapozza. *Ziffer* Sándor tájképei erős rajzuak, festve rajzoltak, lokálszinekre redukáltak. Ezek a képek a kiállitás legjava képei közül valók. Szomszédságukban szépséges verőfényt, derüsen megállapitó naturalizmust, dekoráczióban való örömöt szólaltat meg *Szigeti Jenő*. *Körmendi* Ervin szajnaparti tájképe a naturalisztikus megállapitás és az impresszionista foltmegrögzités egyesitése. A festőt a formák jobban érdeklik, mint a hangulatok. Igaza van. *Ferkay* Jenő képeiben a hangulat a formánál beszédesebb. Aminek folytán a rajz elhalványul. Ferkay is meglepőn fejlődött. Gróf *Teleki* Géza tájképében sok érzelgés, de jóravaló formamegbecsülés is nyilvánult. A tájék strukturáját érezteti. *Páldy* Zoltán szépségesen folytatja azt, amit a minap szépen megkezdett. Primitivitása hangulatos. De a keresés izgatottságáról nem volna szabad őszinte vallomást tennie. Tudja meg, hogy a primitiv emberek, még ha müvészek is, egészségesen erősek. *Aiglon* »Ősemberek« képében értékes akarás és nem érdekes félreértés nyilvánul. A forma bennük belevész valami sajátságos, elképzeltségen alapuló impresszionizmusba. W. *Gyenes* Gitta »Városligeti részlete« zöldes alaptónusra hangolt impresszionisztikus érdekes hangulatkép.

Jaschik Álmos temperáiban a dekoráczió mámora finom kis játékot játszik. Monumentalitásra hivatott ritmus és forma szinte iparmüvészeti játszisságba szorul bennük. Ez a fiatal müvész meg fog szólani még nagystilüen is, erős rajza még a nagyméretüség gyönyörüségét is keresni fogja. De meg kell tanulnia azt is, hogy a veriték nem való sem a palettára, sem az ecsetre. *Feiks* Alfréd két ködös képe a fiatal müvész ismeretes kvalitásaival szolgál. Nobilis bizonytalanság, a festék és szin összetévesztése, a puszta folt dekorácziós szépségének keresése, a szinértékekkel való nemtörődés, a véletlen elmés értékesitése ezeknek a képeknek is sajátságai. *Burghardt* Rezső, *Csukássy* Elemér, *Sándor* Móricz, *Szabó* Kata, *Bornemisza* Géza, *Zádor* István, *Szinyei-Merse* Félix, *Kőváry* Szilárd képei is a tárlat érdekesebb jelenségei közül valók. De a legérdekesebb jelentkezőknek első sorában áll *Egry* József. Az ő monumentális egyszerüségre törekvő, az ő bátor megrögzitésre igyekvő és nagyvonalusságot kereső rajzai a Müvészházban ezuttal is nagy sikert aratnak.

Szobrász alig jelentkezett. Ők nem tiltakozók, hanem csak nyugodt vallomástevők. *Pásztor* János »Öreg kubikus«-a nagystilü népies szobor. Pásztor ismeretes, megkapó, nagy formaritmusa benne is megszólal. *Fémes Beck* Vilmos arczképszobra csupa jófajta tudás, két rajza is az.

Gerő Ödön.

IRODALOM.

Kultura füzértánczczal.

— *Ambrus Zoltán novellás könyve.* —

Kultura füzértánczczal? Furcsa czim. Jó czim, de alatta a név: Ambrus Zoltán neve. Valami nem »stimmel«. A *Kultura füzértánczczal* nyilván humoros eset, amelyben sok apró bonyodalom lesz, nevetnivaló, vaskos magyar kómikum... aki megszokott a könyvczimből a tartalomra következtetni (és melyik viharedzett kritikus nem szokta meg?), az körülbelül igy igazodik el a még föl nem vágott uj Ambrus-könyvben. És gyorsan száguldó fantáziával hozzáteszi: a finom, nyugodt, előkelő, fensőbbséges analista szintén ráfanyalodott, hogy vicczeket csináljon. Rosszul megy a magyar irodalom...

Eh, inkább vágjuk föl és olvassuk el mégis ezt a könyvet, ahelyett, hogy meddő találgatással lopjuk a drága időt. Végre Ambrus Zoltánról van szó, azt még akkor is el lehet olvasni, ha valónak mutatkoznék a kasszandrai jóslat. Csakugyan, végig is olvastuk a *Kultura füzértánczczal* czimü elbeszélést, a *Huszévcs háboru* és a *Kavics* czimü kurtább novellát is. Másfél óra alatt elkészültünk vele, nem bántuk meg, ajánljuk mennél több jóizlésü barátunknak, hogy kövesse példánkat.

Ambrus Zoltánnak valami egészen különös dolog járhatott a fejében, amikor ezt a hosszu lélegzetü történetet megirta. Sokat megérhetett, sokat átélhetett belőle, az egészen kétségtelen. Egy-egy felvillanás, egy hirtelen elejtett kérdés s a rá lecsapó válasz, egy meglátás a fényesen megvilágitott terem védett zugából mind a szinigazságnak és a benső éleménynek benyomását teszi. De sok a konstruált, a kigondolt elem az elbeszélésben, ahhoz a különös czélhoz képest, amelyet a költő szeme elé tartott, amikor ezt a dolgát megirta.

Itt tudniillik Légváry Artur gázgyári tisztviselőről és gyakorló iróról van szó, aki hosszas sikertelenség után végre egy drámájával diadalt arat, azután megint megbukik, és ezzel elhelyezkedik amaz átlagosan divatos irók *juste milieu*-jébe, akiket ismernek (legalább név szerint), vidékre meghivnak, ugynevezett kulturális góczpontokon megünnepelnek, de akiket el is olvasni, vagy éppen meghallgatni nem szokásos. De Légváry Arturral nem sokat törődik a szerző. Neki ez a szegény fiu csak eszköz, amelyen keresztül a magyar közönséget rajzolja. És ez a főérdeme Ambrus Zoltán kis regényének. Elvégre egy irót jellemezni olyan irónak, mint Ambrus Zoltán, nem nagy feladat. De a maga élő valóságában, roppant mozgalmasságában, változandóságában, hullámzásában megrajzolni egy heterogén tömeget, amilyen a berzenczei balul végződött felolvasás publikuma, ez már müvészmunka. Főként, ha ugy van megcsinálva, mint ebben az elbeszélésben.

Tudniillik az itt a csodálatos, — biztos próbája a nagy artisztikus talentumnak — hogy egyenkint egészen kedves, jóravaló, szeretetreméltó emberek jelennek meg előttünk; kevés közülök visszataszitó, egy-kettő talán modortalan vagy felületes, viszont mások igazán előkelők, müveltek, választékosak. De társaságba verődve csak ugy bőg le róluk a rosszaság, a tudatlanság, az állatiasság, a magyar Kánaán kulturaellenes dühe. El vagyunk veszve ez emberek közt. Kirké hadában érezzük magunkat, Kirké varázsvesszejétől érintve mi is kedvet kapunk, hogy együtt röfögjünk a mindig részeg törvényszéki biróval, aki ma estétől holnap reggelig iszik, és délben már itél ő felsége a király nevében. Gyönyörü dolog az, igy megérezni és megéreztetni egy nagy sokadalom pszichológiáját.

Hogy Ambrus Zoltán, az éles pengéjü szatirikus részletekben is önmagára vall és hirtelen támadással itt is, ott is érzékeny sebet ejt egy-egy védtelen ponton, azt nem kell mondanunk. A legmüveltebb uriember például, Berzencze portentuma, igy tesz vallomást ismeretei gyarapodásáról: »Napjainkban, sajnos, éppen a müvelt ember nem ér rá könyveket olvasni, mert ettől visszatartja nagy szellemi elfoglaltsága«. S igy lepleződik le sorban mindenki, aki a vidéken kulturagyártással foglalkozik. A magyar kultura specziális növevény, amelynek más nemzetek müvelődéséhez semmiben sem hasonló föltételei, bajai és betegségei vannak. Egyetlen fölolvasást szenvedtünk végig Légváry Artur barátunk társaságában és e betegségekből egész könyvre valót megismertünk.

Nagyon szeretném még az olvasónak figyelmébe ajánlani *A kavics*-beli Buchbinder ur huszonnégy órás haldoklásának felséges *psziché*-jét. A kurta kis elbeszélésnek, a

halni készülő bukott milliomos küzdelmeinek, egy arányba foglalt kavicson megbotlásának lelke van, élő lelke, mint a legjobb, legnemesebb Ambrus-dolgoknak. *A huszéves háboru*-ban is vannak elegáns vonások, de ez mégis vázlat maradt. Sir Walter Westmoreland-ot épp oly kevéssé ismerjük meg a novellából, mint nemes ellenfelét, Percy-t, Northumberland grófját. Buchbinder Gusztáv urat ismerjük. És sóhajtva teszszük le a könyvet: ez szép volt; kár, hogy olyan rövidesen végzett vele. (Sn.)

Mihály Rezső képeskönyve. A gyermekeken lehet talán legjobban kipróbálni az uj müvészeti irányokat. A primitivségek, ha az apró kezek megtapsolják őket, bevonulhatnak a papa szobájába is és a kiállitások mondain falaira. Ma a gyermekek bólintanak egyet és leülnek játszani az uj vonalakkal, melyeket ezután már komolyan lehet venni. *Mihály* Rezső finom és álmatag rajzait már ismeri a közönség a Kéve egyik utolsó tárlatáról, de most, mintegy ellenpróbául, a gyerekszoba diszkrét poéziséhez fordult ez a fiatal müvész. Meséket irt és illusztrálta őket az Alföld vonalaival és természetes szineivel. Különös ez a népiesség ebben az előkelő formában. A magyar falu nehéz levegője idegesen rezeg e képeken és valami neurasztenikus ijedtségtől reszketnek a törpe házak. *Mihály* Rezső ugy látja a magyar falut, mint ma senki sem: modernül, fájdalmasan és a mesék naivságával. A versek, miket Mihály a vonalai alá irt, csapnivalóan rosszak, de a képek amugy is mutatják, hogy ez a fiatalember igazi és finom poéta.

KÖZGAZDASÁG.

A Kőbányai Polgári Serfőző Részvénytársaság november 30-án tartotta XVIII. évi rendes közgyülését. Pósch Gyula alelnök kegyeletes szavakkal méltatta a társaság elhunyt megalapitójának és vezérigazgatójának, Tószegi Freund Vilmosnak érdemeit és inditványára a közgyülés mély részvétének jegyzőkönyvben adott kifejezést. Elhatározta továbbá a közgyülés, hogy »Tószegi Freund Vilmos-segélyalap« elnevezéssel a vállalat alkalmazottainak özvegyei és árvái támogatására 100.000 koronával segélyalapot létesit. Ezután a közgyülés az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit tudomásul vette és elhatározta, hogy a 17-ik számu részvényszelvényeket deczember 1-től kezdve 17 koronával váltja be. Az igazgatóságba Bischitz Artur, dr. Tószegi Freund Antal és Thausing E. Gyula ujból beválasztattak, ugyszintén a felügyelőbizottság eddigi tagjai ismét megválasztattak.

A Budapesti Központi Tejcsarnok-Szövetkezet november 27-én megtartott XXVII. rendes közgyülése tudomásul vette az igazgatóság jelentését, amely szerint a szövetkezet a lefolyt üzletévben körülbelül 28 millió liter tejet hozott forgalomba, tehát körülbelül 4 millió literrel többet, mint tavaly, továbbá, hogy a szövetkezet fióküzleteit 140-re szaporitotta. A közgyülésen megbeszélés tárgyát képezte az a helyzet, amelyet az országszerte fellépett ragadós száj- és körömfájás teremtett a tejpiaczon. A szövetkezeti tagok 131 tejgazdasága közül máig 76 tehenészet van lezárva és a napi tejszállitás alig fedezi a rendes napi szükséglet 40%-át. A szövetkezet a bekövetkezett vis major esetből kifolyólag az eladási árakat nem emeli.

Az Általános Bank Részvénytársaság deczember 1-én tartotta meg rendkivüli közgyülését, amelyen 39 részvényes jelent meg, 3578 részvény képviseletében. A közgyülésen Fülöp Károly igazgatósági elnök elnökölt. Az igazgatóság inditványára egyhangulag elhatározták a társaság alaptőkéjének három millió koronáról öt millió koronára való fölemelését és a közgyülés egyben a szükséges alapszabálymódositást is elfogadta. A tőke emelése 10.000 db egyenkint 200 K névértékü részvény kibocsátása által történik és a régi részvényeseknek az elővételi jogot, amelyet deczember 20-ig lehet gyakorolni, oly módon biztositották, hogy minden 3 régi részvény alapján 2 uj részvényt lehet átvenni. Azokat a részvényeket, amelyekre elővételi jogot nem gyakoroltak, jegyzésre bocsátják, átvételük azonban már biztositva van. Az uj részvények 1911. évtől kezdődve részesednek az üzleti nyereségben és azok kibocsátási árfolyamát K 202·64-ben állapitották meg. A részvények befizetése 3 részletben történik és pedig a névérték 30 százaléka a jegyzéskor, 35 százaléka 1911 február 1-ig és 35 százaléka, valamint darabonkint K 2·64 költség és illeték 1911 márczius 15-ig, mindig 5 százalékkal 1911 január 1-től a befizetés napjáig fizetendő be, mig az 1910 deczember 31-e előtt teljesitett befizetések után 5 százalék kamatot téritenek meg.

Első Leánykiházasitó Egylet mint szöv. Gyermek- és életbiztositó-intézet (Budapest, VI., Teréz-körut 40—42.). Alapittatott 1863-ban. 1910 november havában 1.818,600 K. értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 1.528,600 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 135,800 K 74 f fizettetett ki. 1910 január 1-től november 30-áig bezárólag 20.529,900 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 17.820,900 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében a folyó évben 1.375,947 K 37 f és az intézet fennállása óta 16.617,830 K 05 f fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

HETI POSTA.

Szeged. *F.* Levelét elintéztük. Az eredményt a jövő héten várhatja.

G. P. Paganel: *Cholnoky* Viktor. Syrion: *Lovik* Károly. Czövek: *Hajó* Sándor. Maitre Jacques: *Bródy* Miksa. Lynkeusz: *Wallesz* Jenő. Lehotai: *Kosztolányi* Dezső. Semper: *Kóbor* Tamás.

S. K. Önnek is, nekünk is jobb, ha a papirosnak egyik oldalára sem ir.

Zenta. *L.* Forditásokról mi magunk gondoskodunk.

Imre. Nem használhatjuk.

Szolnok. *P.* A balesetet nagyon sajnáljuk; de nem azt, amely minket ért, hanem azt, mely az ön buzgalmát megbénitotta. Levél megy.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

(Egy követésre méltó példa.) A tengerentuli jelentések szerint kétséget sem szenved, hogy a külföld a jót a rossztól, a valódit a hamisitványtól igen jól megkülönböztetni tudja és olcsó árjegyzés daczára utánzatot magára rátukmálni nem enged. A behozatali czégek már meg sem kisérlik az egész világon jól bevezetett és a közönség által kedvelt Horgony-Kőépitőszekrényeket silány utánzatok által helyettesiteni. »Az utánzatokkal sok bajunk van, a közönség minden egyes szekrényt Horgony-védjegy nélkül a kereskedőnek visszaadja.« Azt irják a behozatali czégek Richter F. Ad. és Ta. bécsi czégnek. Sajnos azonban, mint értesülünk, a belföldi közönség kevésbé követelő, mert néha utánzatokat is elfogad. Ez nincsen rendjén, szülőink is nyomatékosan a valódi Horgony-Kőépitőszekrény kiadását követeljék és minden egyes szekrény »Horgony« nélkül visszautasitandó. Miért elégedjenek meg gyermekeink egy silány utánzattal?

A viszketegségi bőrbajosok figyelmébe ajánlható az **Erényi Ichtiol-Salicil,** mely a legkinzóbb, viszketegségből származó összes bőrbántalmak csillapitására szolgál és a legjobb eredménynyel kezelhető. Ára 3 korona. Megrendelhető: Erényi Béla Diana-gyógyszertárában, Budapest, Károly-körut 5.

Az Olinkievich **Kristalin-crém** azon egyedüli eddig még nem létezett szépitőszer, mely tudományos alapon, tisztán növényi alkatrészekből, minden zsiros anyag nélkül készül. Kiválósága abban nyilvánul, hogy a bőr sejtjeit nem tömi be, mint a zsiros kenőcsök, ellenben azok szabad lélegzését elősegiti. Az Olinkievich Kristalin-crém oly gyógynövényekből készül, mely a legpetyhüdtebb arczot is rövid használat után bársonysimává, üdévé és fehérré teszi. Tudományos körökben ismert kiváló készitmény. Ára: növényszappan 1.—, növénypuder 1.—, növénycrém üvegdoboz 1.— és nagy üvegdoboz 3.— K. Megrendelhető Olinkievich Sándor gyógyszerész, chemikusnál, VIII., Baross-utcza 91.

KISS OTTÓ

müvészi portrait-felvételek

Atelier: Népszinház-u. 22. *Lift. Telefon-szám 61—38.*

Budapest, 1910. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.